הוראת המשפט

לימוד | הוראה מעשית | יעוץ מקצועי

שאלות ותשובות בהלכה

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

93 שאלות ותשובות · horat-hamishpat.co.il

תוכן העניינים

1. האם מותר לזרוק חפצים של מישהו אחר שהונחו אצלי בבית ללא רשות?
2. מה הדין כשאדם מזיק לחברו בגלל 'אונס גמור' שאינו תלוי בו בכלל?
3. האם אדם שנסע במהירות מופרזת בערב שבת והזיק מכוניות פטור בגלל שנסע לדבר מצווה?
4. כמה צריך לשלם גנב או גזלן אם השווי של החפץ הגנוב השתנה ועלה?
5. מה הדין אם מישהו גזל דולרים וכעת שער הדולר עלה בצורה משמעותית?
6. האם מותר לקנות חפץ מעוקל או מוצר שנמכר דרך 'הוצאה לפועל'?
7. מי צריך לחפש את מי – האם הגזלן מחויב לרוץ אחרי הנגזל כדי להחזיר לו את הכסף?
8. מה יעשה אדם שגנב בעבר מהרבים (כמו נהג אוטובוס, מוכס או בעל חנות) ואינו יודע למי להחזיר?
9. האם ילד קטן (מתחת לגיל מצוות) שגנב או שבר חפץ חייב לשלם כשיגדל?
10. האם יש תוקף הלכתי לאישה שגנבה או הזיקה בזמננו, והאם היא חייבת בתשלום?
11. מה הדין אם הגנב פשע בשמירת החפץ ואז המחיר שלו עלה – האם משלם כפי היוקר החדש?
12. לקחתי רכב ללא רשות (גזלן) והחזרתי אותו אחרי שנסעתי בו מאות קילומטרים, האם אני יכול לומר "הרי שלך לפניך"?
13. אם הגזלן השתמש ברכב בעצמו הוא פטור מדמי שכירות, אך מה הדין אם הוא השכיר אותו לאחרים?
14. קניתי מוצר בשוק או ברשת והתברר שהוא גנוב, האם הבעלים המקורי יכול לקחת לי אותו בלי להחזיר לי כסף?
15. קרעתי למישהו צ'ק או גרמתי לו להפסד כספי עקיף (גרמה) – האם בית דין יכול לחייב אותי לשלם?
16. האם מותר לי לשבור חלון של רכב או לפרוץ מחסן פרטי כדי להציל אדם שנמצא בסכנת חיים?
17. האם מותר להעתיק תוכנה, קובץ מוזיקה או ספר דיגיטלי לשימוש אישי?
18. חיברתי ספר לימוד ואני אוסר לעטוף אותו או ליילן אותו כדי שייקרע ויקנו חדש – האם יש לכך תוקף הלכתי?
19. אדם שפלש לשטח שלי, בנה מנהרה או חפר תחת הבית שלי – מה הסטטוס ההלכתי שלו?
20. מצאתי ארנק של גוי באוטובוס או ברחוב – האם אני חייב להחזיר לו על פי ההלכה?
21. האם זכייה במשחקי קובייה, פוקר או מפעל הפיס נחשבת לגזל?
22. האם מותר להפעיל לחץ ממושך על מוכר כדי שיסכים למכור לי חפץ או דירה, ומהם גדרי "לא תחמוד"?
23. תרנגול שגרר חוט שנקשר לרגלו ושבר כלים – האם זה נחשב לרגל או לצרורות?
24. נכנסתי בטעות לאירוע פרטי (בר מצווה או חתונה) ואכלתי מהבופיי מבלי שהוזמנתי – האם בעל האירוע יכול לתבוע אותי לשלם?
25. האם מותר לשכן לעשן במרפסת או בחלון הדירה שלו אם העשן והריח נכנסים לתוך הבית שלי ומזיקים לי?
26. השארתי חפץ במרפסת והוא עף ברוח רגילה ושבר חלון של שכן – האם האדם שהניח חייב לשלם?
27. מהם גדרי איסור "חולק עם הגנב", והאם מותר להתארח או לקבל מתנות ממי שכל רצונו וביתו ממומנים מגנבה?
28. מה הדין אם הגרפיקאית או המעמד עשו טעות חמורה בהזמנה לחתונה או בספר והדפיסו שם שגוי?
29. האם יש פטור של "איסור ריבית" או שמיטה בדיני נזיקין וגזלה?
30. אם מישהו קנה קרקע גזולה מאדם שהתברר כנוכל – למי חוזרים הפירות והשבח?
31. מה הדין אם אדם "גנב" לחברו מצווה (כמו כיסוי הדם או פתיחת ההיכל)?

32. שכרתי חברת הובלות להעביר תכולה, ובאמצע הדרך התברר להם שהרכוש גנוב – מה עליהם לעשות?

33. פתחתי בטעות שקית במבה או בקבוק שתייה בחנות – האם אני יכול להחזיר אותם למדף ולומר "הרי שלך לפניך"?

34. מישהו חייב לי כסף והביא לי שולחנות, כיסאות או סובין במקום מזומן – האם חובה עליי לקבל זאת?

35. ראיתי חבר שלובש בגד עם שעטנז (כלאיים) – האם מותר לי לקרוע לו את הבגד מעליו?

36. מה הדין אם גנב צבע את האופניים הגנובים בצבע חדש, האם הבעלים צריכים לשלם לו על עבודת הצביעה?

37. נתקעתי עם הרכב בקיר בגלל התקף לב פתאומי או עילפון (אונס גמור) – האם אני חייב לשלם על הרכוש שהרסתי?

38. האם מותר לשבור חבית יין של מישהו אחר שחוסמת את דרך הרבים ואי אפשר לעבור?

39. מה הדין אם חמישה ילדים קפצו יחד על טרמפולינה והיא נקרעה, מי מהם חייב לשלם על הנזק?

40. האם אב שהלך לעולמו והשאיר לבניו חפץ גנוב מחייב את הילדים להחזיר את הגנבה?

41. קראתי את העיתון של השכן בתיבת הדואר שלו יום-יום במשך חודשים ללא רשותו – האם עליי לשלם לו כעת דמי מנוי?

42. חבר שלי מצא ספרים בבית הכנסת או סידור ביום כיפור ששייכים למישהו שלא מוכן להשאיל לעולם – האם מותר לקחת אותם בכוח?

43. שור או בהמה שהלכו ברשות הרבים והתיזו צרורות או אבנים מתחת לרגליהם ושברו כלים – כמה בעל הבהמה צריך לשלם?

44. מה הסטטוס של אדם שמזיק לחברו בגרמה (נזק עקיף ביותר) – האם הוא נפסל לעדות בבית דין?

45. הגזלן מת ויש לו יורשים חילוניים שאין סיכוי שיחזירו את הגזלה אם יקבלו אותה – כיצד יש להשיב להם את הממון?

46. האם מותר לגזול גוי, להפקיע את הלוואתו או להרוויח מן הטעות שלו בממונות?

47. מהם "דיני צרורות" בנזיקין, וכיצד בהמה שהלכה כדרכה יוצרת סוג חיוג מיוחד?

48. האם בעל הבהמה חייב לשלם על נזקי צרורות שהתרחשו ברשות הרבים?

49. מה הדין אם הבהמה עשתה נזק צרורות לא בצורה רגילה, אלא על ידי שינוי (צרורות דקרן)?

50. האם "כוח כוחה" שאין בו ממש, כמו עשן, רוח או רעש של בהמה (סוס שצנף או חמור שנער) נחשב לצרורות?

51. מהו ההבדל היסודי בין ארבעת אבות הנזיקין: אש, אבנו, סכינו ומשאו?

52. פתחתי ברז מים או גרמתי לנזילה, והמים זרמו והרסו את הארונות של השכן מלמטה – האם זה נחשב לאש?

53. מהו "דין מעמיד" באש ובבהמה, והאם אדם חייב על נזק שנעשה על ידי מישהו אחר שרק הועמד שם?

54. מה הדין באדם ששפך יין או דבש ברשות הרבים, חסם את הדרך וגרם לנזק לעוברים ושבים?

55. מצאתי כרטיס רב-קו אנונימי טעון בכסף או שמצאתי כסף באוטובוס של חברה חילונית – האם מותר לקחת לעצמי?

56. מהו "דין אומדנא" בדיני ממונות, והאם בית דין יכול להוציא כסף מאדם על סמך הערכה והיגיון בלבד ללא עדים?

57. תביעת חוב מלווה עני – מתי עוברים על איסור "לא תהיה לו כנושה"?

58. "זה נהנה וזה לא חסר" – האם מותר ליהנות מרכוש חברו ללא תשלום?

59. חפץ נגזל שהתייקר או שנשבר – לפי איזה מחיר משלם הגזלן?

60. התחייבות נדוניה לחתן שפרש מלימוד התורה – האם המחותן חייב להמשיך לשלם?

61. בקשת סליחה והתניית מחילה בטירחא ובקניות – הלכות פיוס בערב יום הדין

62. חניה בחניה פרטית ריקה בלילה – האם חייבים לשלם לפי ההלכה?

63. הברחת נכסים מפני כתובה – משאית הרשומה על שם סבתא בת 117

64. זיוף מד אוץ (קילומטראז') ברכב יד שנייה – האם המקח מבוטל?

65. השכרת דירה שכורה לשבתות (סאבלט) בניגוד לחוזה – למי שייכים הרווחים?

66. אורחים נוספים שהצטרפו לצימר מושכר וישנו על הרצפה – האם בעל המקום יכול לדרוש תשלום?

67. טבילה במקווה שנעשה ממים גזולים – הלכות שינוי מעשה ושינוי שם

68. עבודה כפקח תנועה ורישום דוחות חניה – האם מותר לעבוד בזה לפי ההלכה?

69. היורד לתוך שדה חברו שלא ברשות ונטעה – מה חייב בעל השדה לשלם לנוטע?

70. יאוש בחוב – האם מלווה שהתייאש מלקבל את חובו מוחל על החוב?

71. איסור "לא תחמוד" במתנות וקניות קטנות – ממתקים וצעצועים

72. קוסמטיקאית או בעל מקצוע שהזיק תוך כדי טיפול – דין אומן שהקדיח תבשילו

73. עשיית דין עצמית ("עביד אינש דינא לנפשיה") – מתי מותר למנוע הפסד ממוני בכוח?

74. חובת השבת גזלה כשהנגזל עבר לגור במדינה אחרת – מי חייב לטרוח ולהגיע?

75. הסכם דרקוני בין מורה לתלמיד – התחייבות להעביר מחצית מההכנסות לכל החיים

76. חתימה מופרכת על חוזה או בנק – האם חתימה מחייבת גם כשתוכנה אינו הגיוני?

77. ספק שריטה ברכב: מה ההלכה כשאדם חושש שפגע ברכב חונה ואינו יודע אם נגרם נזק?

78. ירידת ערך ברכב ישן: האם חייבים לשלם על שריטה קלה ברכב משומש מאוד?

79. רכב של אדם אלים או סוחט: האם חייב להשאיר פתק עם פרטים כשחשש שידרשו ממנו סכומים מופרזים?

80. יסוד איסור מזיק: האם להזיק חבר זה איסור גזל או מדין "ואהבת לרעך כמוך"?

81. מזיק בגרמה: האם יש חובת תשלומין, והאם מועילה תפיסה?

82. "קרע כסותי": האם חייב לשלם כשהבעלים אמר לו להזיק, ומה לגבי איסור "בל תשחית"?

83. היזק לתמונה משפחתית או חפץ סנטימנטלי: כמה חייבים לשלם על נזק לחפץ שאין לו מחיר בשוק?

84. הזיק בהמה שנמצאה טריפה או חפץ פגום: מה מבלט חובת התשלום?

85. דין "יאוש שלא מדעת" באבידה וגזלה: מתי חפץ שייך למוצאו?

86. ראו עדים שנכנס לבית חברו ונטל כלים: האם נאמן לטעון "קניתי ממנו"?

87. האם קרקע נגזלת? דין גזל אדמות ומקרקעין בארץ ישראל

88. נזקי בהמה: מה ההבדל בין שור תם לשור מועד?

89. נזקי תרנגולים: מה הדין אם תרנגול שבר כלים ברגליו או בהתזת צרורות?

90. חובת מחילה: האם הנפגע חייב למחול כשמבקשים ממנו סליחה?

91. תביעת דמי בושת וצער על העלבה ברבים

92. התחייבות בתנאי או קנס על הפרת חוזה: דין אסמכתא

93. כתובה שנכתבה על קלף שנלקח ללא תשלום מיידי — חופה בלחץ זמן

1. האם מותר לזרוק חפצים של מישהו אחר שהונחו אצלי בבית ללא רשות?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מותר לבעל הבית לפנות ולזרוק את החפצים אל מחוץ לרשותו, ואינו נחשב כמזיק או כגזלן. יסוד הדין מבוסס על נפסק בשולחן ערוך חושן משפט (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שיט), לפיו מי שמכניס חפצים או מניחם ברשות חברו שלא כדין ובלא רשות מפורשת, נחשב כמי שסותם ומצר את צעדיו של בעל הבית.

בעל הרשות אינו מחויב להפוך לשומר בעל כורחו על ממון שהונח אצלו בפלישה. זכותו הקניינית והמשפטית מאפשרת לו להגן על רכושו ולפנות את המפגע כדי להשיב לעצמו את זכות השימוש הפרטית שלו. עם זאת, אם בעל הבית הזיק לחפצים הללו בשוגג תוך כדי הפינוי, הוא פטור, אך אסור לו לשבור אותם בידיים במזיד ובכעס אם ניתן לפנותם בשלמותם.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

2. מה הדין כשאדם מזיק לחברו בגלל 'אונס גמור' שאינו תלוי בו בכלל?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

בדין מזיק באונס גמור קיימת מחלוקת יסודית בין הראשונים, כאשר מרן השולחן ערוך מחייב והרמ"א פוטר.

- **שיטת הרמב"ן והשולחן ערוך:** מזיק באונס גמור חייב בתשלום מלא. הש"ך (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שעח) לומד בדעת מרן המחבר והרמ"בם שאין חילוק, ו"אדם מועד לעולם" – בין בשוגג ובין באונס. הסברא היא שבניגוד לעבירות שבין אדם למקום שבהן אונס רחמנא פטריה, בדיני נזיקין התורה מחייבת את האדם על עצם התוצאה המזיקה בשטח.
- **שיטת תוספות והרמ"א:** תוספות (בבא קמא כז) פוסקים שבאונס גמור ומוחלט (כגון נפילה מחמת רוח שאינה מצויה כלל) האדם פטור. להלכה, בתי הדין בוחנים היטב את גדרי האונס, שכן אם הייתה לאדם שמץ של רשלנות או מודעות מוקדמת, אין זה אונס גמור ולכולי עלמא יהיה חייב.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

3. האם אדם שנסע במהירות מופרזת בערב שבת והזיק מכוניות פטור בגלל שנסע לדבר מצווה?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

הנהג חייב בהחלט לשלם נזק שלם על כל הרכוש שהרס, ואינו יכול להתנער מאחריות מכוח ריצת מצווה.

אמנם קיימת הלכה בשולחן ערוך (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שפ) שמי שרץ לצורך מצווה או בערב שבת בין השמשות והזיק – פטור, כדי שלא לעכב בני אדם מקיום מצוות ותקנת הציבור; אך פטור זה נאמר אך ורק על ריצה או נסיעה נורמלית ומקובלת של ערב שבת ("כדרכו"). אדם הנוהג במהירות מטורפת, מופרזת ומסוכנת, או תחת השפעת אלכוהול, הרכב שלו הופך אוטומטית ל"דבר שדרכו להזיק", וזו פשיעה גמורה שאינה נחשבת לדרך נסיעה ברשות הרבים, ולכן חובת התשלומים עליו מלאה.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

4. כמה צריך לשלם גנב או גזלן אם השווי של החפץ הגנוב השתנה ועלה?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

הכלל ההלכתי היסודי קובע כי "כל הגזלנים משלמים כשעת הגזלה", אך אם היה שינוי במחיר והחפץ נאבד בידיים, משלמים את המחיר הגבוה.

בהלכות גזילה (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שנד) נפסקו שני מצבים:

1. אם החפץ קיים בעין: הגנב יכול להחזירו כמות שהוא ולומר לנגזל "הרי שלך לפניך".

2. אם החפץ נאבד או נצרך לאחר שעלה מחירו: לפי הנתיבות (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שנד), אם חל שינוי במחיר והגנב בזבז או צרך את החפץ בידיו כשהיה יקר, הוא נהנה משבח הגזלה ומחויב לשלם את המחיר הגבוה ביותר שבין שעת הגזלה לשעת העמדה בדין. מאידך, דעת קצות החושן היא שאם הגנב פשע בשמירת החפץ והוא נאבד מעצמו, היות ואין עליו דין שומר רגיל, הוא משלם רק כשעת הגזלה המקורית.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

5. מה הדין אם מישהו גזל דולרים וכעת שער הדולר עלה בצורה משמעותית?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

הגזלן מחויב לשלם את הערך הגבוה לפי השער החדש, ואין בדבר שום חשש של איסור ריבית. מכיוון שחוב הגזילה הבסיסי נקבע בשעת הגזלה, אם הגזלן החזיק במעות והוציא או בזבז אותם לאחר ששער הדולר זינק, הוא נהנה ישירות מגוף הממון של חברו בעיצומו של היוקר, ועל כן עליו לפצות את הנגזל לפי השער הגבוה.

בבית המדרש הדגישו את דברי רבי עקיבא איגר (סוגיה הקשורה ליורה דעה סימן קס) ובשולחן ערוך (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן צז), לפיהם בספר חושן משפט בדיני גזלן ומזיק אין איסור ריבית כלל. האיסור חל רק בהלוואה מרצון ("אגר נטר" – שכר המתנת מעות), ואילו בגזילה מדובר בחובת השבת חפץ או פיצוי על עושק, ולכן השבת השווי המעודכן מותרת לכל הדעות.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

6. האם מותר לקנות חפץ מעוקל או מוצר שנמכר דרך 'הוצאה לפועל'?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מותר לקנות חפצים מהוצאה לפועל, ואין הקונה עובר על איסור "חולק עם הגנב". פסק זה נסמך על עדות והוראה למעשה שקיבל הגאון הרב אלחנן פרץ שליט"א מפי הגדול הגאון הרב חיים פנחס שיינברג זצ"ל.

המקור ההלכתי מבוסס על הבסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שנו), שכל עוד אין מדובר ב"גנב מפורסם" שכל רצונו ורכושו גנובים, אלא בגוף רשמי הפועל לגביית חובות, המכירה תקפה. חלק גדול מהמקרים בהוצאה לפועל מקורם בצ'קים חוזרים או בחובות פסוקים שהחייב התחייב לשלם על פי דעת ודין, ומכיוון שהרשויות פועלות מכוח "דינא דמלכותא דינא" ותקנת השוק, הקנייה מותרת וישרה לחלוטין.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

7. מי צריך לחפש את מי – האם הגזלן מחויב לרוץ אחרי הנגזל כדי להחזיר לו את הכסף?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מעיקר הדין, ומכוח "תקנת השבים", לאחר שהגזלן הודיע לנגזל שהגזלה אצלו – הנגזל צריך לבוא אל הגזלן ולקחתה.

בסוגיה זו (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שסז) קיימת הבחנה דקה בפוסקים:

1. חובת ההודעה המוקדמת: הגזלן מחויב בראש ובראשונה ליצור קשר ולהודיע לנגזל: "דע לך שהחפץ או הממון שלך נמצאים ברשותי".

2. חובת המאמץ הפיזי: אם הנגזל שינה את מקומו או עזב את הארץ, חכמים תיקנו מפני "תקנת השבים" שהגזלן אינו צריך להוציא הוצאות מרובות ולרדוף אחריו, אלא הנגזל יבוא וייטול.

3. אם הגזלן עזב את המקום: פוסק הש"ך שאם הגזלן הוא זה ששינה את מקומו ועזב, חובת החיפוש חוזרת לפתחו של הגזלן, ועליו לטרוח ולהשיב את הגזלה למקומה המקורי.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

8. מה יעשה אדם שגנב בעבר מהרבים (כמו נהג אוטובוס, מוכס או בעל חנות) ואינו יודע למי להחזיר?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

הלכה פסוקה היא בגמרא (בבא קמא פח) ובשולחן ערוך, שמי שגזל את הרבים ואינו מכיר את הנגזלים הספציפיים – יעשה בהם 'צורכי רבים'.

הגזלן מחויב לקחת את דמי הגניבה ולהשקיע אותם בדברים המשמשים את כלל הציבור באותו מקום שבו גנב (כגון תרומת סידורים לבית כנסת, בניית ספסלים ציבוריים, או תרומה לקרן חסד כללית). הרעיון ההלכתי הוא שעל ידי כך, גם הנגזלים המקוריים או בניהם ייהנו מהממון הזה בסופו של דבר. הגאון הרב שיינברג זצ"ל הורה למעשה שאפשר לתת את הכסף לגבאי צדקה מוסמכים, והגבאי יזכה ויקצה את הכסף עבור "אני הגזלים" (הנגזלים שאינם ידועים), ובכך יצא הגזלן ידי חובת השבה גמורה לצאת ידי שמיים.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

9. האם ילד קטן (מתחת לגיל מצוות) שגנב או שבר חפץ חייב לשלם כשיגדל?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מעיקר הדין קטן שהזיק או גנב – פטור מלשלם, ואפילו לאחר שיגדל אין בית דין יכול לחייב אותו; אך אם החפץ קיים או שהוא נהנה ממנו, יש חובת תשלום.

בפתחי תשובה (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שמג) מובאים שני סייגים מרכזיים לחילוק זה:

1. דין נהנה: אם הקטן לא רק הזיק או איבד, אלא אכל או נהנה מגוף הגניבה באופן ישיר (כגון שגנב אוכל ואכלו, או לקח חפץ והשתמש בו), כאשר הוא גדל ויש לו ממון משלו, בית הדין יחייב אותו לשלם מדין "נהנה" ודיני ממונות רגילים (ולא מדין מזיק).

2. מידת חסידות: הרמ"א פוסק שאף שפטור בדיני אדם, ראוי לקטן כשיגדל לשלם את דמי הנזק כדי לצאת ידי שמיים ולזכות לכפרה על מעשיו. (הערה: ההורים פטורים מלשלם על נזקי ילדיהם הקטנים, אלא אם כן הניחו חפץ מסוכן במקום פשוע).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

10. האם יש תוקף הלכתי לאישה שגנבה או הזיקה בזמננו, והאם היא חייבת בתשלום?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

בזמננו, בניגוד לעבר, אישה שגנבה או הזיקה חייבת לשלם מיד מתוך נכסיה, ואין אומרים "נפגעות בהן ומשלמות לאחר זמן".

בבית המדרש 'הוראת המשפט' ובפסקי דין של 'חוקת משפט' נקבע כי בזמננו נשים מוגדרות כבעלות מעמד ממוני עצמאי לחלוטין מכוח מנהג המדינה והמציאות הכלכלית. נשים רבות עובדות, מנהלות חשבונות בנק פרטיים או משותפים, מחזיקות בכספי מלוג, או מקבלות קצבאות ממשלתיות ישירות לחשבונן. לכן, יש להן יכולת גבייה מיידית, ודינן שווה לחלוטין לדינו של איש לכל חיובי נזיקין, גזילה ותשלומי ממון.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

11. מה הדין אם הגנב פשע בשמירת החפץ ואז המחיר שלו עלה – האם משלם כפי היוקר החדש?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

בשאלה זו קיימת מחלוקת קוטבית בין הסמ"ע לקצות החושן בסימן שנד, והכרעת בית המדרש נוטה לפטור מהמחיר החדש בנסיבות מסוימות.

- **שיטת הסמ"ע:** גנב שפשע בשמירת הגזלה והיא נאבדה מחמת רשלנותו, מקבל באותו רגע סטטוס אקטיבי של "מזיק בידיים". היות והוא נחשב כמזיק ברגע האיבוד, פקע הכלל הרגיל של משלמים כשעת הגזלה, ועליו לשלם לנגזל את המחיר המעודכן והגבוה של שעת הפשיעה.
- **שיטת קצות החושן:** הגנב אינו מוגדר כ"שומר" של הנגזל (שהרי החפץ אינו מופקד אצלו ברצון), וממילא לא שייך עליו חוב שמירה של "פשיעה". לכן, הוא נותר מחויב בערך המוצר כשעת הגזלה המקורית בלבד, אלא אם כן צרך או כילה את החפץ בידיו.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

12. לקחתי רכב ללא רשות (גזלן) והחזרתי אותו אחרי שנסעתי בו מאות קילומטרים, האם אני יכול לומר "הרי שלך לפניך"?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

הגזלן אינו יכול להחזיר את הרכב באמירת "הרי שלך לפניך" בלבד, אלא הוא מחויב לשלם על ירידת הערך והפחת שגרם בנסיעתו.

בשולחן ערוך (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שסג) מבואר שחפץ חוזר בעין כל עוד לא עבר "שינוי גמור". אולם, בבית המדרש דנו על פי דברי נתיבות המשפט והחזון איש, שנסיעה ממושכת ברכב המעלה את הקילומטראז' יוצרת "הכחשה ניכרת" בגוף הרכב (בדומה לגוזל אתרוג ומחזירו לאחר חג הסוכות, שאיבד את עיקר שוויו השימושי). מכיוון שהשימוש ברכב יוצר פחת ממשי בגוף המוצר ומוריד את ערכו בשוק, הגזלן אינו נפטר בהשבת המפתח, אלא בית הדין ישום את ירידת הערך הממונית שנגרמה לרכב בין שעת הגזלה לשעת ההחזרה, ועליו לשלם את ההפרש במלאו.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

13. אם הגזלן השתמש ברכב בעצמו הוא פטור מדמי שכירות, אך מה הדין אם הוא השכיר אותו לאחרים?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אם הגזלן השכיר את הרכב הגזול לאדם שלישי וקיבל ממנו כסף – כל דמי השכירות שייכים ומיועדים ישירות לנגזל (בעל הרכב).

בדין זה קיימת הבחנה דקה בפוסקים:

1. נסע בעצמו: הגזלן פטור מדמי שכירות משום שהוא קיבל על עצמו "אחריות אונסין" מוחלטת (שאם הרכב יישרף או ייפגע באונס גמור הוא ישלם על כולו מכיסו), ולכן התורה החשיבה אותו כבעלים לעניין השימוש העצמי.

2. השכיר לאחרים: הרמ"א פוסק (בשם המרדכי ותוספות) שהרווח הממוני שהפיק הגזלן מחפצו של חברו שייך לנגזל. הטעם לכך הוא שברגע שהגזלן עושה עסק ומפיק רווח ממוני ישיר מרכוש שאינו שלו, כסף זה מוגדר הלכתית כעין "שבח הגזלה" או "גזלה נוספת" הנובעת מגוף החפץ, והוא מחויב להעביר את כל הסכום לבעלים האמיתי.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

14. קניתי מוצר בשוק או ברשת והתברר שהוא גנוב, האם הבעלים המקורי יכול לקחת לי אותו בלי להחזיר לי כסף?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

הדבר תלוי במעמדו של המוכר ובחוק המדינה, מכוח 'תקנת השוק' ו'דינא דמלכותא דינא'.

- **מעיקר הדין (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שנו):** אם קנית מאדם פרטי הידוע כ"גנב מפורסם", לא עשו בו תקנת השוק והבעלים לוקח את החפץ בחינם. אך אם קנית בתום לב מאדם רגיל בשוק, הבעלים המקורי חייב לשלם לך את מלוא הדמים ששילמת לגנב כדי לקבל את החפץ שלו בחזרה ("תקנת השוק" – כדי שלא למנוע מאנשים לקנות בשוק).
- **מכוח החוק המקובל בזמננו:** בבית המדרש הדגישו את דברי הש"ך והחזון איש, לפיהם חוקי המדינה (דינא דמלכותא) המגנים על קונה בתום לב מחייבים הלכתית מכוח תקנת הציבור. היות והחוק הקיים מונע עשיית עושר ולא במשפט, בית הדין מיישם את דינא דמלכותא בשילוב המנהג ומחייב החזר דמים מלא לקונה.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

15. קרעתי למישהו צ'ק או גרמתי לו להפסד כספי עקיף (גרמה) – האם בית דין יכול לחייב אותי לשלם?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אם הנזק מוגדר כ"גרמי" (נזק עקיף אך ודאי ומיידי), בית הדין מחייב בתשלום מלא; אך אם הוא מוגדר כ"גרמה" גמורה, פטור מדיני אדם וחייב לצאת ידי שמיים.

ההוראה למעשה בבתי הדין בזמננו (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שפח) היא שמחייבים בנזק בגרמי בהתקיימם של 4 תנאים יסודיים:

1. מזיד: המעשה נעשה מתוך כוונה להזיק או מודעות מלאה לנזק.

2. נזק מיידי: ההפסד משתלשל מיד עם עשיית הפעולה.

3. ביד: המזיק מבצע את הפעולה הישירה בגופו.

4. ברי היזקא: הנזק הוא ודאי לחלוטין (כמו קריעת צ'ק או שטר חוב של חברו, שמונעת ממנו לגבות את חובו באורח ודאי).

אם הנזק רחוק ובלתי צפוי (גרמה), המזיק פטור בבי"ד, אך המאירי (בבא קמא נ) פוסק שמי שאינו משלם חיובי שמיים בגרמה – פסול לעדות ונחשב רשע.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

16. האם מותר לי לשבור חלון של רכב או לפרוץ מחסן פרטי כדי להציל אדם שנמצא בסכנת חיים?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מותר ואף מצווה גמורה להזיק ולשבור רכוש פרטי כדי להציל נפש חיה, ויש חלוקה ברורה בחובת התשלומים לאחר מכן.

הכלל ההלכתי (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שפ) קובע כי אין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, והמציל נפש רשאי לפרוץ ולהרוס כל מכשול העומד בדרכו. חובת הפיצוי על הרכוש שנשבר נקבעת כך:

- **המציל את עצמו:** אם אדם פרץ והזיק רכוש כדי להציל את חייו שלו – הוא חייב לשלם לבעל הרכוש על החלון או המחסן שנשברו לאחר שיחולץ מהסכנה.
- **המציל את חברו (צד ג'):** אם אדם הזיק רכוש של פלוני כדי להציל את אלמוני – המציל פטור לחלוטין מלשלם מכיסו! חכמים קבעו תקנה מיוחדת שאם נחייב את המצילים לשלם על נזקי רכוש, אנשים יימנעו מלהציל את חבריהם בשעת צרה. חובת התשלום במקרה זה מוטלת על הניצול (אם יש לו ממון לפרוע).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

17. האם מותר להעתיק תוכנה, קובץ מוזיקה או ספר דיגיטלי לשימוש אישי?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

בסוגיית "גזל חכמה" וזכויות יוצרים קיימות חמש שיטות מרכזיות בקרב פוסקי דורנו, והמנהג למעשה מחלק בין מוצר ישן לעומד למכירה אקטיבית.

1. שיטת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל: יש איסור גמור מדין תורה של גזל. היוצר מחזיק בבעלות רוחנית מלאה על יצירתו, והמעתיק ללא רשות נחשב כגזלן.

2. שיטת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: אין הגדרה של "גזל" על דבר שאינו חומרי, וחומר דיגיטלי נחשב כעין "אבידה מדעת". אך אם אדם היה קונה את התוכנה בכל מקרה, יש להימנע.

3. שיטת הגר"ע יוסף והגר"ב ציון אבא שאול זצ"ל: אסור להעתיק לצורך מסחר והפצה, אך מותר לאדם להעתיק לעצמו לשימוש אישי פרטי (ובלבד שאינו מפיץ הלאה).

4. שיטת הגרח"פ שיינברג זצ"ל: מהקובץ המקורי אסור להעתיק, אך אם הקובץ כבר הועתק ועבר ברשת, מותר להעתיק מאותו קובץ מועתק שכבר עבר שינוי רשות.

5. להלכה למעשה: בבית המדרש הכריעו שיש להחמיר בתוכנות וקבצים חדשים העומדים למכירה מסחרית ומקפידים עליהם, אך בתוכנות ישנות שכבר אינן משווקות ואין לגביהן הקפדה, נחשבות כהפקר ומותר להעתיקן.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

18. חיברתי ספר לימוד ואני אוסר לעטוף אותו או לניילן אותו כדי שייקרע ויקנו חדש – האם יש לכך תוקף הלכתי?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אין שום תוקף הלכתי לאיסור זה, והקונה רשאי לעטוף, לכרוך או לניילן את הספר בכל דרך שירצה.

בבית המדרש דנו במעשה מפורסם באדם שהדפיס ספר לימוד לילדים וכתב עליו איסור מפורש לניילן את הכריכה, מתוך כוונה שהספר ייקרע במהירות וההורים ייאלצו לרכוש ספרים חדשים בכל שנה. פסק הדין נקבע בצורה נחרצת: ברגע שאדם מוכר חפץ חומרי (ספר, נייר או כריכה), הוא מעביר בעלות קניינית מלאה ומוחלטת לקונה. מוכר אינו יכול להשאיר לעצמו "זכות בגוף החפץ" המונעת מהקונה לשמור על הרכוש הפרטי שלו מפני קלקול ובלאי. זכויות יוצרים מגינות על התוכן הרוחני והחכמה, אך אינן יכולות לאסור על אדם להגן על הנייר הפרטי שלו, ומותר לניילן את הספר ללא שום חשש גזל.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

19. אדם שפלש לשטח שלי, בנה מנהרה או חפר תחת הבית שלי – מה הסטטוס ההלכתי שלו?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

החלל שנחפר שייך הלכתית לכלל בעלי הקרקע (השכנים), והפולש נידון כ"יורד לשדה חברו שלא ברשות" שידו על התחתונה.

הכלל היסודי בדין תורה קובע כי "קרקע לעולם אינה נגזלת" (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שעא). הקרקע נשארת תמיד תחת בעלותו ההלכתית של הבעלים המקורי, והפולש מוגדר אך ורק כגזלן שימושים. בבית המדרש דנו במקרים קשים בבניינים משותפים שבהם דיירים חפרו בחשאי חללים ענקיים מתחת ליסודות הבניין כדי להרחיב את דירתם. פסק הדין קובע כי מכיוון שחפירה זו נעשתה שלא ברשות, השכנים יכולים לתבוע את הריסת המבנה והחזרת המצב לקדמותו, או לחילופין להשאיר את המבנה ולשלם לו רק את ההוצאות המינימליות או שווי השבח – הנמוך מביניהם, והחלל עצמו נותר בבעלות משותפת.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

20. מצאתי ארנק של גוי באוטובוס או ברחוב – האם אני חייב להחזיר לו על פי ההלכה?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מעיקר הדין אבידת גוי מותרת, אך בזמננו חובה גמורה להחזירה מן התורה בכל מקרה שבו אי-ההחזרה תגרום לחילול השם.

בדין אבידת גוי (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שמח) קיימת הבחנה חדה בין עיקר הדין היבש לבין החובה מחמת כבוד הבריות וקידוש השם:

- **מעיקר הדין:** התורה פטרה מהשבת אבידה לגוי, שנאמר "לכל אבידת אחיך" – אחיך ולא גוי.
- **מכוח קידוש השם וחילול השם:** הגמרא והפוסקים קובעים באורח נחרץ שאם החזרת האבידה תביא לידי קידוש השם (שהגויים ישבחו את יושרם של ישראל), או שבאי-החזרתה יהיה חילול השם (שיגידו שהיהודים רמאים) – יש חובה גמורה מן התורה להחזיר את האבידה. בבית המדרש הובהר כי בזמננו, במרחב הציבורי המשותף, כמעט תמיד אי-החזרה תיוודע ותגרום לחילול השם קשה, ולכן חובה מוחלטת להשיב את האבידה לבעליה.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

21. האם זכייה במשחקי קובייה, פוקר או מפעל הפיס נחשבת לגזל?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

הימורים קבועים נחשבים ל"גזל מדברי סופרים", אך השתתפות חד-פעמית במפעל הפיס או בהגרלות ציבוריות מותרת לחלוטין ואינה נחשבת לגזל.

במשחקי קובייה והימורים דנה הגמרא סביב המושג "אסמכתא לא קניא" (כאשר אדם מתחייב לשלם כסף על סמך ציפייה שינצח, אך ללא גמירות דעת אמיתית להקנות אם יפסיד). הרמ"בם פוסק שכל המרוויח במשחקים אלו מחזיק בממון שהוא "גזל מדרבנן". אולם, הרמ"א והאחרונים מסייגים שהאיסור חל בעיקר על "יושבי קרנות" שאין להם מלאכה אחרת וכל חייהם נשענים על הימורים, שכן אינם עוסקים ביישובו של עולם. מאידך, בהגרלות ציבוריות מוסדרות כמו מפעל הפיס, הכסף נאסף לקופה כללית מראש ברצון מלא של כלל הקונים המוחלים על כספם מיד, והקניין חל ללא תלות ישירה בהסמכתא עתידית, ולכן הזכייה מותרת וכשרה.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

22. האם מותר להפעיל לחץ ממושך על מוכר כדי שיסכים למכור לי חפץ או דירה, ומהם גדרי "לא תחמוד"?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

הפעלת לחץ כבד והפצרות חוזרות ונשנות על אדם כדי שימכור חפץ פרטי שאינו מעוניין למכור, מהווה איסור דאורייתא של "לא תתאוה", ואם המוכר נשבר ומכר – הקונה עובר גם על "לא תחמוד", אף ששילם מחיר מלא.

בבית המדרש הגדירו במדויק את שני האיסורים הללו במשא ומתן:

- **איסור "לא תתאוה":** חל בלב ומתפרץ בדיבור. אדם הרואה נכס, דירה או תמונה אצל חברו וחברו מסרב למוכרם, אם הוא חוזר ומפציר בו שוב ושוב (לחץ ממושך והפצרות חוזרות) כדי לשבור את התנגדותו – הוא עובר על "לא תתאוה".
- **איסור "לא תחמוד":** חל ברגע שהעסקה יצאה לפועל מחמת הלחץ. אם המוכר נשבר ואמר "קח את החפץ ותשלם לי", אף על פי שהקונה שילם כסף מלא וביצע קניין כדין – הקונה עובר על איסור "לא תחמוד" מן התורה.
- **ההתר במוצר ציבורי:** הגאון הרב אלחנן פרץ שליט"א הדגיש כי אין איסור לא תחמוד בדבר העומד למכירה פתוחה לכל הציבור בחנות. האיסור נאמר אך ורק על חפץ פרטי שבעליו מעוניין לשמור לעצמו, או מוצר שמיועד לקבוצה סבסודית ספציפית שאינו עומד למכירה חופשית.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

23. תרנגול שגרר חוט שנקשר לרגלו ושבר כלים – האם זה נחשב לרגל או לצרורות?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אם החוט נגרר ישירות תחת רגלו על הרצפה ושבר כלים – זהו נזק שלם מדין רגל; אך אם החוט הועף באוויר מחמת תנועת הציפור ושיבר כלים – זהו חצי נזק מדין צרורות.

בסוגיה זו (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שצ) פירטו רבני בית המדרש שלושה מצבי נזק שונים הנקבעים על פי אופי הפעולה:

1. הזיק על ידי גרירה ישירה: החוט צמוד לרגלו ונגרר כחלק בלתי נפרד מהליכתו. הנזק מוגדר כתולדה של "רגל", וחייב בנזק שלם ברשות היחיד ופטור ברשות הרבים.

2. הזיק על ידי זריקה באוויר: החוט נזרק ועף בכוח תנופת כנפיו או ריצתו המהירה למרחק ושיבר כלים. הנזק מוגדר כ"צרורות" (כוח כוחה), והחיוב עומד על חצי נזק מן העלייה ברשות היחיד.

3. הזיק לאחר שהחוט נח: אם החוט הושאר על הרצפה, התרנגול הלך לו, ואדם אחר נתקל בחוט ונפל – הנזק יוצא מגדר בהמה ונכנס לגדרי אבות נזיקין של "בור" (בור שעשתה בהמה), שיש בו פטורים מיוחדים כגון פטור על נזקי כלים בבור.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

24. נכנסתי בטעות לאירוע פרטי (בר מצווה או חתונה) ואכלתי מהבופיי מבלי שהוזמנתי – האם בעל האירוע יכול לתבוע אותי לשלם?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

האדם שאכל מוגדר כמי ש"אכל דבר גזול" ובעל האירוע רשאי לתבוע אותו, אך התשלום מוגבל לדמי "בשר בזול" בלבד (כשני שלישים ממחיר השוק הבסיסי).

- **יסוד החיוב:** בשעת האכילה, בעלי האולם או בעל השמחה כביכול הניחו את האוכל בצורה פתוחה, אך זוהי "הסכמה בטעות" למפרע, שכן הניחו זאת רק עבור אורחים מוזמנים ששילמו עליהם. טעות ממונית מתבטלת למפרע, והאוכל נחשב כרכושו של בעל האירוע.
- **רצה מזה גובה ורצה מזה גובה:** השולחן ערוך (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שסג) פוסק שבגזלה קיימת שאכלה אדם שלישי, הנגזל יכול לתבוע ישירות את האוכל בפועל. היות והאוכל שגג ולא ידע שמדובר באוכל פרטי, הוא נידון כנהנה בשוגג. לפיכך, אין מחייבים אותו במחיר מנה מלא של האולם (למשל 250 ש"ח), אלא שמים כמה כסף אדם כזה היה מוכן לשלם מרצונו על ארוחה פשוטה כזו בביתו – דין המוגדר "דמי בשר בזול" (שני שלישים מהמחיר הריאלי).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

25. האם מותר לשכן לעשן במרפסת או בחלון הדירה שלו אם העשן והריח נכנסים לתוך הבית שלי ומזיקים לי?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אסור לשכן להזרים או לפלוט עשן וריח כבד של סיגריות או נרגילה ישירות אל תוך דירתו של חברו, ובית הדין יפעיל צווי מניעה חריפים כדי לכפות עליו להפסיק.

בסוגיית נזקי שכנים ברשות היחיד, פסק הדין נסמך על הלכה ברורה בשולחן ערוך בדין "קוטרא ובית הכיסא" (עשן וריח רע):

- **נזקים שאין להם חזקה:** הגמרא במסכת בבא בתרא (דף כג) קובעת כי עשן וריח רע הם נזקים קשים ביותר לגוף ולבריאות, ועל כן דייר בבית משותף לעולם אינו יכול לטעון "החזקתי לעשן" או "התרגלת אליי".
- **מזיק בידיים מדין אש:** עשן הנפלט מחלון קומה תחתונה ועולה ישירות מכוח הרוח המצויה אל חלונו הפתוח של השכן מלמעלה, מוגדר כנזק ישיר וודאי בגופו של השכן, ואינו נחשב ל"גרמה" רחוקה. המעשן מודע לנזק, ואם השכן מתרה בו והוא ממשיך, הרי הוא כמדליק אש ומוציא מפגע לחצר חברו, ולכן חובה עליו למנוע את כניסת העשן או להפסיק לעשן באותו מקום.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

26. השארתי חפץ במרפסת והוא עף ברוח רגילה ושבר חלון של שכן – האם האדם שהניח חייב לשלם?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

האדם שהניח את החפץ חייב בתשלום נזק שלם מהיפה שבנכסיו, מדין אבות נזיקין של "אש" או "אבנו וסכינו" שנפלו ברוח מצויה.

השולחן ערוך והסמ"ע (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן תיח) מגדירים חפצים דוממים (כמו אבנים, סכינים, עציצים או קורקינטים) שהונחו במקום גבוה פתוח, ועפו למטה מחמת רוח רגילה ושכיחה ("רוח מצויה") – כתולדה ישירה של אש. המניח חפץ במקום שבו הרוח הרגילה מסוגלת להפילו, נחשב כמי שייצר את תנאי הנזק בידיו ופשע בשמירת ממונו. בדיון בבית המדרש חודש כלל גדול: אם ההורים השאירו חפצים כבדים או שבירים במרפסת במקום נגיש לילדים קטנים, והילד העיף את החפץ למטה – ההורים חייבים לשלם מדין אש ואבנו וסכינו. הטעם לכך הוא שבבית עם ילדים, מעשיהם של הקטנים נחשבים הלכתית כמאורע צפוי ושכיח לחלוטין (השקול ל"רוח מצויה"), ועל ההורים מוטלת האחריות המלאה למנוע את העמדת המזיק במקום סכנה.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

27. מהם גדרי איסור "חולק עם הגנב", והאם מותר להתארח או לקבל מתנות ממי שכל רצונו וביתו ממומנים מגנבה?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

איסור "חולק עם הגנב" הוא איסור חמור הפוסל את האדם לעדות, ואסור ליהנות מרכוש גנוב; אך לבני הבית התלויים בו יש פתרון הלכתי של פדיון הממון לצדקה.

- **גדרי האיסור:** שלמה המלך אומר "חולק עם גנב שונא נפשו". בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שנו) שאסור לקנות, לקבל או לסייע לגנב, שכן הדבר מחזיק ידי עוברי עבירה וממריץ אותם לגנוב גנבות נוספות.
- **הפתרון לבני המשפחה:** בבית המדרש דנו במקרה באשה צדקת שגילתה שאביה מנהל רשת גניבות וממן מכספי העוולה את כל תכולת הבית – האוכל, הבגדים והרהיטים. הגאון הרב אלחנן פרץ שליט"א, בשיתוף דייני בית המדרש, הורה למעשה: מכיוון שמדובר בבני בית הסמוכים על שולחנו ואין להם בגדים או קורת גג אחרת, עליהם לשער בדעתם את שווי הבגדים או המאכלים שקיבלו, ולהפריש את השווי הממוני הזה מכספם הפרטי לצדקה. על ידי מתן פדיון הדמים לצדקה, הם מפקיעים מעצמם את הגדרת ה"נהנה בחינם מן הגזלה" וניצולים מאיסור חולק עם הגנב.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

28. מה הדין אם הגרפיקאית או המעמד עשו טעות חמורה בהזמנה לחתונה או בספר והדפיסו שם שגוי?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

האחריות המקצועית מוטלת כולה על הגרפיקאית או המעמד, ובבתי הדין של 'חוקת משפט' מחייבים אותם לשלם על עלות ההדפסה מחדש מדין מזיק בגרמי; אולם אם הלקוח חתם על אישור נוסח מפורש – הגרפיקאית פטורה.

בבית המדרש ליבנו מקרה שבו גרפיקאית החליפה בטעות קובץ ושינתה את שם בעל הבר-מצווה לשם אחר לחלוטין. הלקוח חתם על קובץ המאשר את העיצוב הכללי, וההזמנות הודפסו עם הטעות.

- **ההכרעה ההלכתית:** דעת הדיינים היא שאומדן דעתם של אנשים כשהם מאשרים קובץ גרפי ("מאושר") מתייחס לקווים, לצבעים, לטקסטורה ולצורה הכללית, ולא לקריאה דקדקנית של הנוסח, שכן הם סומכים על בעל המקצוע שהעתיק במדויק את הדף שקיבל. לפיכך, בעל המקצוע נחשב כמזיק ישיר בגרמי ואחראי להפסד.
- **הפתרון המעשי למעצבים:** כדי להיפטר מאחריות, על הגרפיקאית לכתוב ללקוח הודעה ברורה ומפורשת על גבי קובץ הטיוטה: "נא לבדוק ולאשר באופן ספציפי ודקדקני את הנוסח, המילים, האותיות, השמות והתאריכים". אם הלקוח מאשר נוסח מפורש כזה, האחריות עוברת אליו לחלוטין ובעל המקצוע פטור.

לעמוד השאלה באתר ↑ חזרה לתוכן העניינים

29. האם יש פטור של "איסור ריבית" או שמיטה בדיני נזיקין וגזלה?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אין שום מושג של איסור ריבית או שמיטת כספים בספר חושן משפט על חיובי נזיקין וגזלה.

יסוד זה מודגש בדברי רבי עקיבא איגר (סוגיה הקשורה ליורה דעה סימן קס) ובשולחן ערוך (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן צז), שביארו כי איסור ריבית ("אגר נטר" – שכר המתנת מעות) שייך אך ורק בדיני הלוואה מרצון (ספר יורה דעה), ולא כאשר אדם מחזיק ממון חברו בעל כורחו כגזלן או כמזיק.

לכן, אם בית הדין מחייב גזלן לשלם את שווי הגזלה בתוספת יוקר המדד, השער או פירות שנוצרו מחמתה, אין בכך שום צד של איסור ריבית. כמו כן, שמיטת כספים אינה משמטת חובות שמקורם בנזק או בגזל (נתיבות המשפט ושמיטה כהלכתה).

לעמוד השאלה באתר ↑ חזרה לתוכן העניינים

30. אם מישהו קנה קרקע גזולה מאדם שהתברר כנוכל – למי חוזרים הפירות והשבח?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

השולחן ערוך (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שעג) דן באדם שקנה בתום לב שדה מאדם מסוים, השקיע בה, נטע בה אילנות ואכל את פירותיה, ואז הגיע הבעלים האמיתי והוכיח שהמוכר היה גזלן.

- **דין הקרקע והפירות:** הקרקע חוזרת מיד לבעלים האמיתי (כי קרקע אינה נגזלת). הקונה האומלל מחויב להחזיר לבעלים את שווי כל הפירות שהוא אכל מיום הפלישה, שכן הוא נהנה מקרקע שאינה שלו.
- **דין השבח וההוצאות:** הקונה תובע את הגזלן שמכר לו את הקרקע בטעות ובאחריות. הקונה גובה מהגזלן את הקרן (הכסף ששילם על השדה) בתוספת שווי השבח שהשביח את השדה. בבית המדרש הדגישו כי גביית השבח מהגזלן אינה נחשבת כאיסור ריבית, משום שהגזלן קיבל אחריות מלאה לפצותו על נזקיו במידה והעסקה תתבטל.

לעמוד השאלה באתר ↑ חזרה לתוכן העניינים

31. מה הדין אם אדם "גנב" לחברו מצווה (כמו כיסוי הדם או פתיחת ההיכל)?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

הגונב מצווה מחברו מחויב לשלם לו דמי בושת ופיצוי ממוני קבוע של עשרה זהובים.

יסוד הדין מופיע בגמרא (בבא קמא צא) בדין הגוזל מצווה מחברו (כמו אדם ששחט חיה וחברו קדם וכיסה את הדם ללא רשותו).

- **החידוש בדיון בבית המדרש:** הגאון הרב אלחנן פרץ שליט"א העלה את דברי הבאר היטב בשם הרמב"ם, לפיהם גניבת מצווה נידונה ממש כעין גניבה וממונו של אדם לכל דבר. מאידך, דנו בדברי החתם סופר ששאל: הרי קיימא לן ש"חשב לעשות מצווה ונאנס ולא עשאה – מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה", ואם כן, מדוע הנגזל תובע את הגנב, הרי בשמיים נחשב לו כאילו קיים את המצווה?
- **להלכה:** ביארו הפוסקים שהגנב לא גזל את השכר השמימי (שכן השכר שמור למי שרצה לקיים), אלא הוא גזל את פעולת המצווה עצמה וגרם לנגזל צער ממשי על כך שלא זכה לבצע את המעשה בידיו. הפיצוי ההלכתי של 10 זהובים הוא קנס קבוע שקבעו חכמים על עזות הפנים ועל צער מניעת המצווה החיובית.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

32. שכרתי חברת הובלות להעביר תכולה, ובאמצע הדרך התברר להם שהרכוש גנוב – מה עליהם לעשות?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

על חברת ההובלה לעצור מיד, לסובב את המשאית ולהשיב את הרכוש לבעליו המקוריים (הנגנב), והם זכאים לתשלום מלא על פועלם.

בסוגיה זו (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן ט) דנו בבית המדרש במקרה מורכב: חברת הובלות שקיבלה 5,000 ש"ח מגנב כדי להעביר סחורה, ובאמצע הדרך גילתה שהסחורה גנובה.

- **מצד השבת אבידה:** חל עליהם איסור מוחלט להמשיך לסייע לגנב ("לפני עיור לא תתן מכשול" ואיסור מסייע ידי עוברי עבירה), והם מחויבים להציל את רכוש הנגנב.
- **מצד השכר ודמי התיווך:** מי משלם לחברה על ההובלה וההחזרה? הגנב ששכר אותם רימה אותם, ולכן הוא מחויב לשלם להם על כל ההוצאות שגרם להם בנזק ישיר. מאידך, גם הבעלים המקורי (הנגנב) שקיבל את רכושו בחזרה בזכותם, מחויב לשלם להם שכר מסוים מדין "יורד לשדה חברו שלא ברשות והשביחה" או דמי השבת אבידה, שכן נעשה כאן שירות והצלת ממון ממשית עבורו.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

33. פתחתי בטעות שקית במבה או בקבוק שתייה בחנות – האם אני יכול להחזיר אותם למדף ולומר "הרי שלך לפניך"?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אי אפשר לומר "הרי שלך לפניך", ופתיחת האריזה נחשבת ל"שינוי מעשה" המחייב תשלום מלא כקניית המוצר.

בדיון מיוחד שנערך בקיבוץ אבות בתי הדין של 'חוקת משפט', הועלתה שאלה לגבי אדם שפתח אריזות של חטיפים (כמו במבה) או בקבוקי יין, ואז חזר בו וביקש להחזירם לחנות בטענה שהמוצר בפנים עדיין שלם וקיים ("הרי שלך לפניך").

- **ההכרעה ההלכתית:** פתיחת אריזה סגורה במפעל הופכת את המוצר מכזה שעומד למכירה למוצר שאיבד את ערכו השוקי. הרבנים נסמכו על דברי מרן החזון איש, המבאר שהגדרת "מזיק" או "משנה" תלויה ביעוד של החפץ: מוצר שעומד למכירה בחנות, ברגע שפתחו את אריזתו – קילקלו את האפשרות למכור אותו לאורחים או לקונים.
- **תוספת מהלכות שבת:** בדיון הזכירו את פסקם של חלק מהפוסקים בדיני שבת, שקורע שקית או פותח קופסה בצורה יפה נחשב לעושה מכה בפטיש או בונה. ממילא, הפיכת כלי סגור ואטום לכלי פתוח היא פעולה המשנה את גוף החפץ באורח בלתי הפיך (לעניין מכירה), ועל כן זהו "שינוי מעשה שלא חוזר לבריאתו", והפותח קנה את החפץ בחיוב תשלומים מלא לבעל החנות.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

34. מישהו חייב לי כסף והביא לי שולחנות, כיסאות או סובין במקום מזומן – האם חובה עליי לקבל זאת?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

חיובי ממון שמקורם בהלוואה, שכירות או נזק – יש חובה לשלם בכסף מזומן, ואין הלווה יכול לכפות על המלווה לקבל סחורה (סובין) אלא אם כן היא נפרעת בקלות רבה.

השולחן ערוך (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן קג) פוסק שניתן לשלם חובות ב"סובין" (כינוי לחפצים וסחורות שאינם כסף).

- **ההגבלה ההלכתית מבית המדרש:** בדיוני בית המדרש הדגיש הגר"א פרץ שליט"א את פסק המפתח של הטורי זהב (הט"ז): מותר ללווה להביא סחורה ושולחנות במקום כסף אך ורק בתנאי מוחלט שהקונה והנושה יכולים למכור את החפצים הללו בקלות רבה ובמהירות. אם מדובר בחפצים כבדים או סחורה שקשה למצוא לה קונים בשוק, והמלווה ייאלץ להוציא הוצאות, להתחנן לאנשים או להמתין חודשים ארוכים כדי לראות את כספו – אין זה נחשב פירעון חוב, ובית הדין יכפה על החייב לשלם במטבע עובר לסוחר.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

35. ראיתי חבר שלובש בגד עם שעטנז (כלאיים) – האם מותר לי לקרוע לו את הבגד מעליו?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מעיקר הדין מותר לקרוע את הבגד, אך למעשה בזמננו אין לעשות זאת בידיים, אלא יש להודיע לו מיד לפשוט את הבגד.

בסוגיית "מותר להזיק כדי למנוע איסור", מובא ברמב"ם (הלכות כלאיים פרק י) שאם אדם רואה את חברו לבוש כלאיים ברשות הרבים, מותר לו לקפוץ עליו ולקרוע את הבגד מעליו כדי להצילו מהאיסור המיידי, שכן "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד השם" – וכבוד הבריות אינו דוחה איסור דאורייתא.

- **דעת גדולי הדור למעשה:** הגאון הרב אלחנן פרץ שליט"א הביא את דברי הגאון הרב חיים פנחס שיינברג זצ"ל, שחידש כלל עצום: מותר להזיק לחפץ של חברו רק אם החפץ עצמו מהווה נזק רוחני מתמשך עבורו. עם זאת, בזמננו, פריצת דרך אלימה כזו תגרום לביזוי התורה, למריבות קשות ולחילול השם, ועל כן ההנחיה היא להשתמש בדרכי נועם, לבקש ממנו לפשוט את הבגד מיד, ובמידת הצורך לפנות לערכאות הלכתיות.

לעמוד השאלה באתר ↑ **חזרה לתוכן העניינים**

36. מה הדין אם גנב צבע את האופניים הגנובים בצבע חדש, האם הבעלים צריכים לשלם לו על עבודת הצביעה?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

הגנב אינו זכאי לשום תשלום על עבודת הצביעה, והאופניים חוזרים כפי שהם לבעליהם המקוריים.

בבית המדרש (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שס) הועלה מקרה מעשי באדם שנגנבו לו אופניים, ולאחר שתפסו את הגנב התברר שהוא השקיע עבודה רבה וצבע אותם בצבע מקצועי ואיכותי. הגנב תבע לקבל פיצוי על השבחת האופניים מדין "יורד לשדה חברו שלא ברשות".

- **הנימוק ההלכתי:** הגאון הרב אלחנן פרץ שליט"א ביאר כי מעיקר הדין בסימן יב, דין "יורד" המקבל תשלום שייך אך ורק באדם שירד מתוך כוונה לעשות טובה לחברו או להשביח רכוש עבור חברו. אולם גנב שצבע את החפץ עשה זאת למען עצמו, כדי להסתיר את דבר הגניבה ולנכס את החפץ אליו, ואין לו שום מעמד של "יורד". יתרה מכך, שינוי צבע אינו מוגדר כ"שינוי מעשה גמור" הקונה את גוף החפץ לגנב (שכן הצבע אינו משנה את מהות האופניים והם לא עברו שינוי השם), ולכן האופניים חוזרים לבעליהם ללא שום חובת פיצוי לגנב.

לעמוד השאלה באתר ↑ **חזרה לתוכן העניינים**

37. נתקעתי עם הרכב בקיר בגלל התקף לב פתאומי או עילפון (אונס גמור) – האם אני חייב לשלם על הרכוש שהרסתי?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

בדין אדם שהזיק עקב מקרה רפואי חמור ופתאומי (כמו התקף לב או אירוע מוחי תוך כדי נהיגה) קיימת אבחנה קריטית בין שיטת מרן השולחן ערוך לדעת הרמ"א (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שח):

- **לדעת השולחן ערוך (והש"ך במקום):** הנהג חייב לשלם. היות ובדיני נזיקין התורה מחייבת על עצם התוצאה בשטח ("אדם מועד לעולם"), אין אונס הגוף פוטר אותו מהנזק הממוני הממשי שגרם לחברו.
- **לדעת הרמ"א:** באונס גמור ומוחלט – האדם פטור מלשלם.
- **הסייג המעשי בזמננו:** בדיוני בית המדרש הדגישו הרבנים שגם לשיטת הרמ"א הפוטר באונס גמור, הדבר נכון אך ורק אם האירוע הרפואי נחת על האדם בהפתעה מוחלטת ללא כל סימנים מוקדמים. אולם, אם הנהג הרגיש חולשה, סחרחורת או כאבים בחזה לפני שעלה לרכב ובכל זאת בחר לנהוג – אין זה מוגדר "אונס גמור" אלא פשיעה מוחלטת, שכן היה עליו להימנע מלעלות על ההגה במצב כזה, ולכולי עמא יהיה חייב בתשלום נזק שלם.

לעמוד השאלה באתר ↑ חזרה לתוכן העניינים

38. האם מותר לשבור חבית יין של מישהו אחר שחוסמת את דרך הרבים ואי אפשר לעבור?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מותר לשבור את החבית אם אין שום דרך אחרת לעבור, אך אם ניתן להזיז אותה – אסור לשבור.

יסוד הדין (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שצב) קובע כי אדם המניח חפצים וחביות ברשות הרבים שלא כדין, וסותם בכך את מעבר בני האדם, נחשב כמזיק ומצר את צעדי הציבור.

- **התנאי המוחלט למעשה:** בבית המדרש חידדו (על פי דברי רבי אליהו בדיון והסוגיה בסימן שצז) שיש לבחון האם מדובר במצב שבו "סתם את כל הדרך" ולא הייתה שום אפשרות פיזית לעבור. אם עובר האורח היה ממהר או דחוק, ולא הייתה לו דרך אחרת לעקוף או להרים את החבית מבלי לשבור אותה – מותר לו "לעשות דין לעצמו" ולשבור את החסימה כדי לעבור, והוא פטור מלשלם. אך אם היה יכול להרים את החבית ולהזיזה הצידה בקלות ללא שבירה, ובחר לשבור אותה ברשלנות או בכעס – הוא נחשב למזיק בידיים ומחויב לשלם לבעל החבית את שוויה.

לעמוד השאלה באתר ↑ חזרה לתוכן העניינים

39. מה הדין אם חמישה ילדים קפצו יחד על טרמפולינה והיא נקרעה, מי מהם חייב לשלם על הנזק?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

כל חמשת הקופצים נושאים באחריות משותפת ומחויבים להתחלק ביניהם שווה בשווה בעלות הנזק.

בבית המדרש דנו במעשה מורכב (שהובא לפני אבות בתי הדין של 'חוקת משפט') שבו חמישה אנשים קפצו יחד על טרמפולינה שיועדה למספר מצומצם של קופצים, ובעקבות העומס המצטבר היא נקרעה לחלוטין. אחד הקופצים טען שהוא קפץ קפיצה רגילה לחלוטין, וכי הקריעה התרחשה בכלל בזמן שקופץ אחר זינק, ולכן הוא פטור.

- **ההכרעה ההלכתית:** הפסיקה נסמכת על הסוגיה המפורסמת בבבא קמא בדין "חמישה שישבו על ספסל אחד ולא שברוהו, ובא אחד וישב עליו ושברו". בית המדרש יישם את הכלל לפיו כאשר מדובר בפעולה מתמשכת ומשותפת של עומס, לא ניתן להפריע בין קופץ לקופץ. מעשה הקפיצה של כולם יחד הוא זה שיצר את "ההכשרה לנזק" ואת קריעת המשטח. היות וכל אחד מהם ידע שהטרמפולינה אינה עומדת בעומס של חמישה אנשים במקביל, כולם מוגדרים כשותפים לנזק אחד ומחויבים לשלם יחד.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

40. האם אב שהלך לעולמו והשאיר לבניו חפץ גנוב מחייב את הילדים להחזיר את הגנבה?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אם החפץ הגנוב קיים בעין (ולא השתנה), הבנים מחויבים להחזיר אותו מיד לנגזל, אפילו אם הבעלים כבר התייאשו מהחפץ.

בסוגיה זו (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שסב) הובא בשיעורי הרב: מת והוריש גזלה לבניו – לא הוי שינוי רשות.

- **הנימוק ההלכתי:** בבית המדרש ביארו את היסוד הגדול לפיו ירושה אינה נחשבת כ"קנייה בשוק" המשנה את הבעלות. ההלכה מחשיבה את הבנים כמי שבאים ישירות מכוחו של אביהם ("כרעא דאבוהם"), וכאילו גוף האב עדיין קיים ומחזיק בחפץ. לכן, אין כאן דין של "יאוש ושינוי רשות" שיקנה את הרכוש לגנב.
- **אם החפץ נאבד או השתנה:** אם החפץ הגנוב כבר נצרך או השתנה בחיי האב, הבנים פטורים מלשלם את שוויו הממוני מכספם הפרטי, אלא אם כן האב השאיר להם נכסים וקרקעות ("נכסים שיש להם אחריות") שמהם ניתן לגבות את חובות האב.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

41. קראתי את העיתון של השכן בתיבת הדואר שלו יום-יום במשך חודשים ללא רשותו – האם עליי לשלם לו כעת דמי מנוי?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מעיקר הדין הקורא יכול להחזיר את העיתונים הישנים בעין ולומר "הרי שלך לפניך", ואינו מחויב לשלם דמי שכירות או מנוי, אך על הפסדים ברורים עליו לפצות.

בבית המדרש דנו במעשה מעשי (באדם שחזר בתשובה לאחר שקרא במשך שנתיים את עיתון 'המודיע' של שכן בבניין שלו בטרם נכנס השכן לביתו).

- **יסוד הפטור של "הרי שלך לפניך":** פסק מרן הבית יוסף והשולחן ערוך הוא שבגזלת עיתונים או אתרוג, כל עוד גוף החפץ קיים ולא השתנה, הגזלן רשאי להשיב את החפצים עצמם לבעליהם ("הרי שלך לפניך") ואינו חייב לשלם כסף, אף שהערך האקטואלי והשימושי של העיתון פג לחלוטין והפך להיסטוריה.
- **הסייג וחובת הפיצוי:** הפטור של "הרי שלך לפניך" נאמר רק אם הגוף של העיתון שלם. אך אם כתוצאה מכך שהשכן לא מצא את העיתון, הוא נאלץ להתקשר לחברה, להוציא הוצאות טלפון או לקנות עיתון חלופי בדוכן – על הקורא לשלם לו פיצוי מלא על הנזקים וההוצאות הישירות שגרם לו בגרמי.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

42. חבר שלי מצא ספרים בבית הכנסת או סידור ביום כיפור ששייכים למישהו שלא מוכן להשאיל לעולם – האם מותר לקחת אותם בכוח?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מותר לבית הדין או לרבים להפקיע וללקוח את הספרים בכוח מידי האדם כדי לאפשר לרבים להתפלל וללמוד, ואין בכך דין גזל.

בסוגיה זו (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן רצב) הובא בבית המדרש יסוד עצום: "אין גזל בהשאלת ספרים".

- **הנימוק ההלכתי:** חכמים קבעו תקנה מיוחדת לפיה אדם המחזיק בספרים (כמו סידור או חומש) המיועדים לרבים או שאינם נמצאים בשוק בקלות, ומונע מהציבור להשתמש בהם – רשאים בני העיר או בית הדין לכפות אותו להשאילם, ואף לקחתם ממנו בכוח לצורך קיום המצווה. היות וכל מטרת כתיבת והדפסת ספרים היא להרבות תורה בעולם, מי שמפקיע אותם מהציבור עושה שלא כדין, ולכן נטילתם זמנית לצורך תפילה ולימוד מותרת לחלוטין ואין בה איסור גזל.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

43. שור או בהמה שהלכו ברשות הרבים והתיזו צרורות או אבנים מתחת לרגליהם ושברו כלים – כמה בעל הבהמה צריך לשלם?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

בעל הבהמה משלם חצי נזק בלבד מגופו, ופטור מלא אם הנזק אירע ברשות הרבים, אלא אם כן הבהמה הייתה דחוקה.

דין "תשלומי צרורות" הוא מהנושאים המורכבים בהלכות נזיקין (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שצ) ומוגדר כהלכה למשה מסיני.

- **ההבחנה בין רשות הרבים לרשות היחיד:** אם הבהמה הלכה כדרכה ברשות הרבים והתיזה אבנים שהזיקו – הבעלים פטורים לחלוטין, משום שזהו תולדה של "רגל" שדרכה ללכת ברשות הרבים ופטורה שם. אך אם נכנסה לחצר הניזק והתיזה שם צרורות – משלם חצי נזק מהיפה שבנכסיו.
- **יוצא מן הכלל (בהמה דחוקה):** בבית המדרש דנו בדין בהמה שהטילה גללים לתוך עיסה של שכן. אם הבהמה הלכה במקום דחוק וצר ("דחיק לאלמא"), פעולת ההתזה וההטלה אינה נחשבת לשינוי אלא לאורח ברור של הליכה, ולכן דינה כצרורות רגילים. אך אם המקום היה רחב והיא עשתה זאת ללא דוחק – הדבר מוגדר כנזק משונה ("קרן") המחייב חצי נזק בכל מקום מגוף הבהמה המזיקה.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

44. מה הסטטוס של אדם שמזיק לחברו בגרמה (נזק עקיף ביותר) – האם הוא נפסל לעדות בבית דין?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

בנזק שהוא גרמה גמורה המזיק פטור מדיני אדם וחייב לצאת ידי שמיים, אך קיימת מחלוקת קשה האם הוא נפסל לעדות כרשע וגזלן.

בבית המדרש דנו ביסוד האיסור להזיק, הנובע ישירות מאיסור גזל וממצוות "ואהבת לרעך כמוך".

- **שיטת המאירי (בבא קמא נ):** מי שמזיק לחברו בגרמה (כמו פתיחת דלת של כלוב ציפורים שגרמה להן לברוח לאחר זמן) ואינו משלם את ההפסד מיוזמתו – נחשב כגזלן ופסול לעדות ולשבועה בבית הדין, שכן התורה מחייבת אותו לצאת ידי שמיים, וכל עוד אינו עושה זאת הוא מחזיק ממון שאינו שלו שלא כדין.
- **שיטת רש"י:** מזיק בגרמה אינו מוגדר כגזלן ואינו פסול לעדות, אלא שהוא "חייב פורענות" בידי שמיים אם לא יפצה את חברו, אך אין לבית הדין כוח ממוני או פסילת גברא כנגדו.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

45. הגזלן מת ויש לו יורשים חילוניים שאין סיכוי שיחזירו את הגזלה אם יקבלו אותה – כיצד יש להשיב להם את הממון?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אין להחזיר את הגזלה ליורש אחד שעלול לאבד או להעלים אותה, אלא יש להפקיד את הכסף בבית הדין או להודיע לכל היורשים יחד.

השולחן ערוך (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שסז) קובע שכשבא הגזלן לעשות תשובה והנגזל מת, עליו להחזיר את הגזלה ליורשיו.

- **הסכנה המעשית והפתרון:** בבית המדרש הועלתה שאלה מורכבת: מה יעשה אדם שרוצה להחזיר גזלה של נפטר, ויש לו יורשים שאינם שומרי תורה ומצוות ("יורש חילוני") ואם ייתן להם את הכסף ישירות, הוא "לא יחזור בגלגול הזה" לשאר האחים המגיעים להם על פי דיני הירושה של התורה. על פי פסק הרדב"ז (חלק ג), אסור לגזלן לתת את כל הממון ליורש אחד ספציפי מבלי ליידע את השאר. עליו להביא את כספי הגזלה אל בית הדין, והדיינים יזמנו את היורשים או יחלקו את הכסף בצורה מוסמכת וישרה על פי חוקי התורה.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

46. האם מותר לגזול גוי, להפקיע את הלוואתו או להרוויח מן הטעות שלו בממונות?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

גזל גוי אסור לחלוטין מן התורה לכל הדעות, הפקעת הלוואתו אסורה, אך ב"טעות גוי" (כגון שטעה מעצמו בחשבון) הדין קל יותר – ומותר להרוויח מן הטעות כל עוד אין בדבר חילול השם, אך למעשה בזמננו כמעט תמיד חובה להחזיר.

בסוגיה מורכבת זו הרחיבו רבני בית המדרש וחילקו בין שלושה מצבים יסודיים:

- **גזל גוי:** השולחן ערוך והנתיבות (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שמח) פוסקים באורח חד-משמעי שחזקה על יהודי שאסור לו לגזול או לגנוב מגוי. בדיון הובאה מחלוקת הראשונים האם האיסור הוא מדאורייתא (כפי שלומד הש"ך מהפסוק "וחשב עם קונהו") או מדרבנן (כדעת רש"י). למעשה, הפסיקה בבתי הדין היא כדעת דאורייתא, ואיסור חטיפת ממון פועל באופן שווה כלפי כל אדם.
- **אבידת גוי והפקעת הלוואתו:** מעיקר הדין היבש, אבידת גוי מותרת ואין חובה הלכתית לטרוח ולהשיבה אליו. מאידך, חכמים קבעו כלל ברזל: אם באי-החזרת האבידה או בטעות יהיה חילול השם – יש חובה גמורה להחזיר. בזמננו, במרחב הציבורי המשותף (כמו איבוד ארנק באוטובוס או ברחוב עירוני), כמעט כל מקרה שבו גוי יגלה שיהודי לקח את ממונו יגרום לחילול השם קשה. לכן חובה מוחלטת להשיב את הממון לקדמותו.
- **טעות גוי:** אם הגוי טעה מעצמו בחשבון (למשל, החזיר עודף רב מדי בחנות), מעיקר הדין "טעותו מותרת". הטעם לכך (לפי המחנה אפרים שנדון בשיעור) הוא שיסוד הבעלות של הגוי פוקע ברגע שהוא הפקיר את הממון בטעותו. אולם, הדבר מותר אך ורק אם היהודי אינו מטעה אותו באופן אקטיבי (שכן הטעיה ישירה היא גניבת דעת האסורה לחלוטין), ובתנאי שהגוי לא יבחין בכך לעולם ולא ייגרם חילול השם. למעשה, נהגו חסידים ואנשי מעשה להחזיר גם טעות גוי כדי לקדש שם שמיים ברבים.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

47. מהם "דיני צרורות" בנזיקין, וכיצד בהמה שהלכה כדרכה יוצרת סוג חיוג מיוחד?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

דין צרורות מוגדר כנזק שנעשה על ידי 'כוח כוחה' של הבהמה (ולא בגופה ממש), כגון בהמה שהלכה ברחוב ותוך כדי הליכתה התיזו רגליה אבנים או חול ששיברו כלים – ועליו משלמים חצי נזק בלבד.

בבית המדרש ליבנו את המקור והמהות של דין זה:

- **הלכה למשה מסיני:** הגמרא והפוסקים קובעים כי דין תשלומי צרורות הוא גזירת הכתוב והלכה למשה מסיני. הסמ"ע עומד על דבר שנראה כסתירה פנימית: מצד אחד, צרורות נחשבים כתולדה של רגל (שכן זו דרכה של הבהמה להלך ולהתיז אבנים). מצד שני, ברגל רגילה משלמים נזק שלם, ואילו בצרורות משלמים חצי נזק (כמו בקרן תמה). התשובה היא שכך נמסר מסיני, ואין להרהר אחרי המקור.
- **תשלום מהנכסים ולא מגוף הבהמה:** בניגוד לקרן תמה (שגם בה משלמים חצי נזק, אך הגבייה מוגבלת לגוף הבהמה המזיקה – "מגופו"), בצרורות החיוב הוא מן העלייה (מהיפה שבנכסיו של הבעלים), ממש כמו דין רגל ושן רגילים.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

48. האם בעל הבהמה חייב לשלם על נזקי צרורות שהתרחשו ברשות הרבים?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

בעל הבהמה פטור לחלוטין על נזקי צרורות ברשות הרבים, והחיוב חל אך ורק אם האבנים התיזו והזיקו בתוך רשות הניזק (חצר פרטית).

היות וצרורות מוגדרים כתולדה של "רגל", חלים עליהם אותם חוקי מרחב:

- **הכלל ברשות הרבים:** התורה פטרה נזקי שן ורגל ברשות הרבים ("ובער בשדה אחר" – ולא ברשות הרבים). לכן, אם בהמה התיזה אבנים כדרכה ברשות הרבים ושברה כוס שהונחה שם, הבעלים פטור.
- **דין "בתר מקום ניזק אזלינן":** בבית המדרש חקרו מקרה שבו הבהמה עצמה הלכה ברשות הרבים, אך האבנים שנתזו מרגליה עפו אל תוך חצר פרטית של שכן ("רשות הניזק") ושברו שם כלים. ההכרעה ההלכתית היא שהולכים אחר מקום פגיעת הנזק הממשי ("בתר מקום ניזק אזלינן"), ולפיכך הבעלים יהיה חייב לשלם חצי נזק, אף על פי שגוף הבהמה שהה ברשות הרבים המותרת בהליכה.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

49. מה הדין אם הבהמה עשתה נזק צרורות לא בצורה רגילה, אלא על ידי שינוי (צרורות דקרן)?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אם הבהמה בעטה ברגליה ברשות הניזק, וכתוצאה מהבעיטה המשונה עפו אבנים והזיקו – החיוב המקורי של חצי נזק פוחת ברבע, והבעלים משלם רבע נזק בלבד (רביע נזק).

סוגיה זו, המכונה בגמרא ובפוסקים "צרורות דקרן", מבוססת על שילוב של שני חסרונות:

- הצרורות מצד עצמם מפחיתים את החיוב מחצי נזק (או מנזק שלם ברגל לחצי נזק).
- מעשה הבעיטה ("שינוי") נחשב לאבות נזיקין של קרן. שילוב חצי החיוב של צרורות עם חצי החיוב של קרן יוצר תוצאה ייחודית של רבע נזק לתשלום.
- **דין תפיסה:** בבית המדרש הודגש שאם הניזק תפס בעצמו מחצית משווי הנזק ("חצי נזק") מידי הבעלים, קיימת מחלוקת גדולה (ספקא דדינא), ואין בית הדין מוציא מידו את מה שתפס, מכיוון שיש פוסקים הסוברים שגם בצרורות של שינוי החיוב המהותי נותר חצי נזק.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

50. האם "כוח כוחה" שאין בו ממש, כמו עשן, רוח או רעש של בהמה (סוס שצנף או חמור שנער) נחשב לצרורות?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

כן. כשם שבהמה חייבת על כוח שיש בו ממש (התזת אבן), כך היא חייבת בחצי נזק מדין צרורות על כוח שאין בו ממש, כגון סוס שצנף בקול רעש גדול ושבר כלים, או תרנגול שהכה בכנפיו ויצר רוח חזקה שהפילה כוסות.

השולחן ערוך פוסק (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שצ) שרוח המיוצרת מגוף הבהמה דינה כצרורות לכל דבר.

- **הנידון בבית המדרש:** רבני בית המדרש פלפלו בדברי ביאור הגר"א בדין "נפח בפה" או בהמה שהפילה חפץ באמצעות נשימתה או נפנוף כנפיה. אם המעשה נעשה כדרכה, הרי שזרם האוויר או קול הרעש שהפיק בעל החיים נחשב להולכת כוחו למרחק. היות והנזק לא נגרם במגע פיזי ישיר אלא על ידי האוויר הנהדף, חל פה הכלל היסודי של תשלומי צרורות – והחיוב יעמוד על חצי נזק ברשות היחיד, ופטור מוחלט ברשות הרבים.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

51. מהו ההבדל היסודי בין ארבעת אבות הנזיקין: אש, אבנו, סכינו ומשאו?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אש מוגדרת כנזק המתרחש על ידי דבר שנע ומתווך על ידי כוח חיצוני (כמו רוח מצויה), בעוד שאבנו, סכינו ומשאו הם חפצים דוממים שהונחו במקום גבוה ונפלו מחמת רוח מצויה והזיקו – והמשותף לכולם הוא שהם מוגדרים כ"כוח כוחו" של האדם שחייב לשמרם.

בבית המדרש ליבנו את הגדרים הללו:

- **אש (הנעה עצמית):** אש היא מזיק בעל אופי דינמי. האדם מדליק את הגחלת, אך האש "נוסעת" ומתפשטת למרחקים באמצעות הרוח. חכמים נחלקו בגמרא האם "אש משום חציו" (כאילו האדם זרק חץ ישיר) או "אש משום ממונו" (כמו שורו שמסתובב ומזיק). להלכה פוסקים ששני הדינים קיימים בהתאם לאופי הנזק.
- **אבנו סכינו ומשאו (נפילה דוממת):** חפצים אלו הם סטטיים במהותם. האדם לא הניע אותם באופן אקטיבי לעבר הניזק, אלא הניח אותם בראש גגו, והרוח המצויה הפילה אותם מטה. תוספות בסנהדרין (וכן הובא בשיעורי הרב) קובעים כי חפצים אלו נחשבים כתולדה של אש, משום שמדובר בממון של אדם, שיש בו פוטנציאל להזיק על ידי כוח חיצוני שכיח, והבעלים פשע בשמירתם.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

52. פתחתי ברז מים או גרמתי לנזילה, והמים זרמו והרסו את הארונות של השכן מלמטה – האם זה נחשב לאש?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

פתיחת מים או יצירת נזילה ודאית נחשבת לדין אש ממש, והמזיק חייב לשלם על התיקון; אולם אם הנזק קרה בשלב מאוחר יותר בעקיפין ("כוח שני"), קיימת הבחנה דקה בדברי החזון איש.

בסוגיית פתיחת מים והזרמתם (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן תיח) דנו רבני בית המדרש בהגדרת מעשה המזיק במים:

- **קושיא מהחזון איש:** מרן החזון איש שאל – הרי מים זורמים בטבעם מכוח כוח המשיכה, ומדוע פותח מים שמציפים את חברו לא ייחשב תמיד כמדליק אש, שהרי האש נוסעת בטבעה מכוח הרוח?
- **החילוק של החזון איש:** החזון איש מבאר הבדל עמוק במעשה האדם: באש – האדם נוגע ומדליק ישירות את הדבר המזיק (העצים או הגפרור). במים – האדם רק פתח ברז חיצוני, והוא לא פעל ישירות בגוף המים המזיקים שהצטברו לאחר מכן.
- **הלכה למעשה בבתי הדין:** בדיון הובא פסק דין מבית הדין בבית שמש: אדם שהזיל מים וגרם לנזילה שהצריכה הזמנת אינסטלטור – בית הדין חייב אותו לשלם את עלות תיקון האינסטלטור והנזק הישיר המיידי. אך על נזקים עקיפים שהתפתחו לאורך חודשים ארוכים מחמת הלחות והעובש בארונות, פטרו אותו מלשלם מדיני אדם (וחייבו לצאת ידי שמיים), מכיוון שהשתלשלות זו מוגדרת כ"כוח שני" לאחר זמן ולא כנזק ישיר של אש.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

53. מהו "דין מעמיד" באש ובבהמה, והאם אדם חייב על נזק שנעשה על ידי מישהו אחר שרק הועמד שם?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אדם המעמיד בהמת חברו, חפץ מסוכן, או ילד קטן במקום שבו ברור לחלוטין שהם יגרמו נזק (מצב של 'פסיק רישא'), נחשב כמי שהדליק אש בידיו והוא הנושא בחובת התשלומים הבלעדית.

יסוד דין מעמיד מופיע בחושן משפט (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שצד):

- **מעמיד בהמה וכלב:** המקיש על בהמת חברו במקל או מושיט לה אוכל ומעמיד אותה על גבי קמת חברו, אף על פי שהבהמה אינה שלו – הוא חייב על כל מה שהיא אוכלת ומזקת. תוספות מבארים שהחיוב הוא מדין אש, משום שהמעמיד יצר את התנאים הוודאיים להתפשטות הנזק בשטח.
- **החלת הדין על בני אדם ופועלים:** בבית המדרש הרחיבו את היסוד הזה למקרים אקטואליים: אדם שהביא פועלים ללא אחריות או שהעמיד ילדים קטנים בתוך חדר או סוכה שיש בהם חפצים שבירים ויקרים, והיה ברור כשמש שהם ישברו את הכלים – המעמיד אינו יכול להתנער מאחריות ולומר "הילד שבר". ברגע שההעמדה היא בבחינת "פסיק רישא" לנזק, דינו של המעמיד כמי שהניח אבן וסכין בראש הגג, והוא נושא במלוא חיובי הממון.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

54. מה הדין באדם ששפך יין או דבש ברשות הרבים, חסם את הדרך וגרם לנזק לעוברים ושבים?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אדם השופך חומרים חלקלקים או חביות של יין ודבש ברשות הרבים וסותם את מעבר הרבים, מוגדר הלכתית כאב נזיקין של "בור" (או תולדת בור), והוא נושא באחריות מלאה וחייב לשלם על כל אדם שהחליק או ניזק מחמתם; אולם אם עשה זאת כדי להציל ממון יקר יותר, חלים כללים מיוחדים.

בסוגיה זו (המשתלשלת מסימנים שפ, שצב ושצז) פירטו רבני בית המדרש את דיני חסימת הדרכים הציבוריות:

- **דין המניח מכשול ברה"ר:** מי שממלא את המדרכה או הכביש בקדים, חביות, יין או דבש שלא כדין, נחשב למצר ומזיק את הרבים. אם בני רשות הרבים הלכו כדרכם בשוגג ונשברו הכלים או נחבלו, בעל החומרים חייב בתשלומים מלאים.
- **הזכות לעשות דין לעצמו ושבירת המכשול:** אם הדרך חסומה לחלוטין ואין שום אפשרות פיזית לעבור, מותר לעוברי האורח "לעשות דין לעצמם", להיכנס ולעבור כדרכם, וכל חבית או כד של יין ודבש שיישברו תוך כדי הליכתם – העוברים פטורים מלשלם עליהם. אולם, תנאי מוחלט לכך הוא שלא הייתה דרך חלופית או אפשרות להזיז את החביות הצידה בקלות; אם שבר אותן בכוונה ובזלזול כשיכל להרים ולעקוף – הרי זה מזיק בידיים וחייב לשלם לבעל היין.
- **שפיכת יין להצלת דבש (זהירות בדרכים):** בשיעור הועלתה הסוגיה הידועה שבה אדם שנוסע עם חבית יין וחבית דבש, וחבית הדבש היקרה נסדקה. ההלכה מתירה לו לשפוך את היין הזול של חברו כדי להציל את הדבש היקר שלו. אולם, הדבר דורש זהירות עצומה: המציל מחויב לשלם לבעל היין את שווי היין שנשפך ("על מנת לשלם"), ואם השפיכה ברשות הרבים יצרה שלולית חלקלקה ומסוכנת שגרמה לאחר מכן לתאונה או להחלקה של עוברי אורח – המציל יישא באחריות נזיקין מלאה מדין "בור" על הנזקים שייצר בעקיפין.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

55. מצאתי כרטיס רב-קו אנונימי טעון בכסף או שמצאתי כסף באוטובוס של חברה חילונית – האם מותר לקחת לעצמי?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מעיקר הדין מותר לקחת את הכרטיס או הממון לעצמך, שכן ברשת ציבורית או חברה ממשלתית חל הכלל ש"רוב מוציא ממון" ודינו כיאוש מדעת גמור.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן רנט וסימן תיח) הרחיבו רבני בית המדרש ודנו בהגדרת תחבורה ציבורית והחברות המפעילות אותה:

- **הכלל של רוב מוציא ממון:** בדיון הובא פסק מהפתחי תשובה לפיו כאשר חפץ או ממון נמצאים במקום שבו רוב האוכלוסייה המשתמשת אינה שומרת תורה ומצוות או שמדובר בגויים, חל הכלל ההלכתי "כל דפריש מרובה פריש" (כל דבר שפירש – מהרוב הוא פירש).
- **יאוש גמור מראש:** אדם המאבד כרטיס אנונימי (ללא שם או תמונה) או שטר כסף באוטובוס, יודע מיד שאין לו שום דרך או סימן לאתר אותו, והוא מתייאש ממנו באותו רגע ממש. יאוש זה מוגדר כ"יאוש גמור" (כמו אדם שקונה כרטיס במפעל הפיס ויודע שאם יאבד – הלך הכסף). לכן, המוצא זוכה מן ההפקר ומותר לו להשתמש בכסף או להטעין את הכרטיס לשימושו האישי.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

56. מהו "דין אומדנא" בדיני ממונות, והאם בית דין יכול להוציא כסף מאדם על סמך הערכה והיגיון בלבד ללא עדים?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

בית הדין מוסמך להוציא ממון על סמך אומדנא דמוכח (הערכה ודאית והגיונית לחלוטין), בתנאי שמדובר בהערכה ברורה ומבוססת ולא בהשערה קלושה של האדם הפרטי.

רבני בית המדרש פירטו את המקורות ליכולת האכיפה של הדיינים על פי הלב והשכל:

- **ראיות היסטוריות מהתורה:** בדיון הובאו ראיות מפורסמות ליכולת השפיטה על פי אומדנא: המקרה של שלמה המלך במשפט של שתי האימהות (שאמר "גזרו את הילד החי" וגילה מי האם האמיתית על פי רחמיה), וכן מהגמרא במסכת בבא בתרא (דף נח) על חכמים שציוו להכות על קברו של אב כדי לגלות למי מהבנים מגיעה הירושה.
- **הלכה למעשה בבטון וספרים:** פסק הפתחי תשובה (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן א) קובע שאם לאדם יש הוכחה הגיונית מובהקת (כגון שגנבו לו בטון או ספרים יקרים, ויש סימנים נסיבתיים ברורים בשטח שמובילים אל הפולש), מותר לו אפילו לעשות "עביד אינש דינא לנפשיה" (לעשות דין לעצמו) ולתפוס את הרכוש, ובית הדין יגבה לו את הממון על סמך אותה הערכה מוכחת, אף על פי שאין עדים שראו את מעשה הגנבה ישירות בעיניהם.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

57. תביעת חוב מלווה עני – מתי עוברים על איסור "לא תהיה לו כנושה"?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אסור מן התורה למלווה לתבוע את הלווה או לחייבו לפרוע את חובו כאשר הוא יודע בבירור שאין ללווה מעות או נכסים לפרוע בהם.

איסור זה נלמד מהכתוב "לא תהיה לו כנושה" (שמות כ"ב, כ"ד). בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן צ"ז).

מצינו בתורה חמש הגנות מרכזיות שהעמידה ההלכה לטובת הלווה:

- איסור "לא תהיה לו כנושה" (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן צ"ז).
- איסור ריבית (סוגיה הקשורה ליורה דעה סימן קס"ו).
- דין שמיטת כספים בסוף שנת השמיטה (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן ס"ז).
- איסור ליטול משכון מבית הלווה שלא ברשות בית דין (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן צ"ז).
- דין "מסדרים לבעל חוב" (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן צ"ז).

כאשר בית דין יורדים לנכסי הלווה לגבות את החוב, אין נוטלים את כל אשר לו ומניחים אותו בחוסר כל. ההלכה קובעת כי משאירים ללווה מזון לשלושים יום, כסות לשנים עשר חודש, מיטה ומצע, ומנעלים הדרושים למחייתו הבסיסית (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן צ"ז).

בשיעור הובאה דוגמה מעשית למציאות שבה המלווה פוגש את הלווה ברחוב או בבית המדרש: אף אם המלווה אינו מוציא מפיו תביעה מפורשת, עצם עמידתו לפני הלווה והבטתו בו כשיודע שאין לו במה לשלם – מביאה את הלווה לידי בושה וכלימה, והרי זה עובר על איסור "לא תהיה לו כנושה".

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

58. "זה נהנה וזה לא חסר" – האם מותר ליהנות מרכוש חברו ללא תשלום?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

הכלל ההלכתי הידוע "זה נהנה וזה לא חסר — פטור" נאמר רק במקום שבו הנהנה קיבל טובה או הנאה מנכסי חברו, אך לבעל הנכס לא נגרם שום חיסרון ממוני, הפסד או הוצאה.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שס"ג).

אמנם, אם בעל הנכס השקיע ממון רב כדי להעמיד את המקום לרווח או להנאת הציבור בשכר, שוב אין זה נחשב "לא חסר", והנהנה חייב לשלם על הנאתו:

- **שימוש בחצר פרטית:** אדם שהעמיד את רכבו בחצר חברו שאינה עומדת להשכרה כלל, ולא נגרם לבעל החצר שום חיסרון – פטור מן התשלום בדיעבד, אף שלכתחילה אסור להיכנס ללא רשות.
- **מקום שהושקע בו ממון:** בשיעור הובאה דוגמה לאדם שקנה חצר והקים בה גן חיות פרטי, והשקיע סכומי עתק (כגון רכישת אריה בחצי מיליון דולר) מתוך כוונה לגבות דמי כניסה מן המבקרים. אדם שנכנס לשם ונהנה מראיית בעלי החיים מבלי לשלם – חייב לשלם כפי הנאתו, מפני שבעל המקום השקיע ממון רב והעמיד את נכסיו לרווח, וביטול תשלומו נחשב חיסרון ממוני כנגד ההשקעה.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

59. חפץ נגזל שהתייקר או שנשבר – לפי איזה מחיר משלם הגזלן?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

דיני תשלומי גזלה מבוססים על ההבחנה האם החפץ הנגזל עדיין קיים בעין ביד הגזלן, או שמא אבד ונשבר:

- **גזלה הקיימת בעין:** אם החפץ הנגזל שמור וקיים ביד הגזלן ולא נשתנה שינוי הקונה – מן התורה חייב להחזיר את החפץ עצמו לבעליו, אפילו עברו שנים רבות ומחירו בשוק עלה או ירד. בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שנ"ו).
- **גזלה שנאבדה או נשברה:** אם החפץ אבד או נשבר – חייב הגזלן לשלם את דמיו לפי שוויו בשעת הגזלה (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שנ"ו).

בשיעור הובאה השוואה בין שני בני אדם שנגזל מביתם מאוורר חשמלי לפני 50 שנה:

- ראובן שגזל מאוורר והמאוורר עדיין קיים בביתו ופועל כסדרו – משיב את המאוורר הישן עצמו לבעליו, ובכך הוא מקיים מצוות עשה של "והשיב את הגזלה".
- שמעון שגזל מאוורר זהה לפני 50 שנה אך המאוורר נשבר ונזרק – מנסה כעת להשיב דמיו. הוא אינו משלם מחיר של מאוורר חדיש כיום, אלא משלם את השווי שהיה למאוורר ההוא בשעת הגזלה לפני 50 שנה, כשהוא מתורגם לערך המטבע של ימינו.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

60. התחייבות נדוניה לחתן שפרש מלימוד התורה – האם המחותן חייב להמשיך לשלם?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אבי הכלה התחייב בראשי הפרקים ("תנאים") לשלם לחתנו סכום חודשי קצוב וגבוה למשך מספר שנים, על מדעת שהחתן ישב וילמד בבית המדרש.

כעבור זמן יצא החתן לעבוד לפרנסתו והחל להשתכר יפה.

ההלכה מבחינה בזה בין תשלומים שכבר ניתנו לבין תשלומים עתידיים:

- **מעות שכבר שולמו:** אין אבי הכלה יכול להוציאן מיד החתן, מפני שמתנה שניתנה ונשלמה אינה חוזרת (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן רמ"ה).
- **מעות של להבא:** כיוון שיסוד ההתחייבות החריגה מבוסס על אומדנא דמוכח שהמעות ניתנו בתורת תמיכה וצדקה ללומדי תורה, והחתן אינו עוסק עוד בתורה ואינו זקוק לצדקה – פטור המחותן מלהמשיך ולשלם ממונו להבא (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן רמ"ה).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

61. בקשת סליחה והתניית מחילה בטירחא ובקניות – הלכות פיוס בערב יום הדין

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אדם שפגע בחברו בדברים והגיע לבקש ממנו מחילה קודם ראש השנה ויום הכיפורים, והנפגע השיב לו: "איני מוחל לך עד שתלך לרשת הקניות 'אושר עד', תמתין בתור שעתיים ותעלה לי את המצרכים לביתי!" – הפוגע אינו חייב לציית לתנאי זה, והנפגע המעמיד תנאים כאלו נקרא אכזר.

ההלכה קובעת כי המחילה אינה מקח וממכר ואינה נמדדת בטרחאות פיזיות או בתשלומי ממון שאינם מגיעים מן הדין. בסוגיה זו (הקשורה לאורח חיים סימן תר"ו).

על הפוגע לבקש מחילה בכנות ובפיוס הלב, ואם ביקש שלוש פעמים והנפגע עומד במריו ודורש מטלות קנטרניות – הפוגע יצא ידי חובתו בינו לבין קונו, והקפדה והחטא תלויים בצוואר הנפגע המסרב למחול (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן ת"כ).

לעמוד השאלה באתר

↑ חזרה לתוכן העניינים

62. חניה בחניה פרטית ריקה בלילה – האם חייבים לשלם לפי ההלכה?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אדם שהחנה את רכבו בשעות הלילה המאוחרות בחניה פרטית ריקה של חברו (או בחניה השייכת לנכס שאינו עומד להשכרה באותה שעה), מבלי שנגרם לבעל החניה שום חיסרון, עיכוב או הפסד ממוני – בדיעבד פטור מתשלום, מפני שחל על כך הכלל ההלכתי "זה נהנה וזה לא חסר — פטור".

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שס"ג).

בשיעור הובאה דוגמה מעשית מהחיים העירוניים: אדם שהגיע בשעה שתיים בלילה לרחוב צפוף, וראה חניה פרטית ריקה שבעליה אינו נמצא שם באותה שעה. הנהג החנה את רכבו עד לפנות בוקר ונסע לדרכו. בעל החניה גילה זאת מאוחר יותר ותבע ממנו דמי חניה. ניתוח הדין מראה: כיוון שבשעות הלילה הללו לא עמדה החניה להשכרה לאחרים, ולא נמנע מבעל החניה להחנות את רכבו שלו (מפני שלא היה במקום ולא חסר דבר), הרי זה מקרה מובהק של "זה נהנה וזה לא חסר". אמנם, לכתחילה אסור לאדם להשתמש ברכוש חברו ללא רשות, ואם מדובר בחניון בתשלום או בחניה העומדת להשכרה – חייב לשלם את דמי ההנאה כפי מחיר השוק (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שס"ג).

לעמוד השאלה באתר

↑ חזרה לתוכן העניינים

63. הברחת נכסים מפני כתובה – משאית הרשומה על שם סבתא בת 117

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אדם החייב לפרוע את חוב כתובת אשתו (או חוב ממוני מוכח לבעל חוב), והוא מחזיק ומשתמש ביום-יום בממונו וברכושו, אך רשם את הנכס במשרד הרישוי או ברישומים הרשמיים על שם קרוב משפחתו כדי להבריחו מן הגבייה – אין בית הדין משגיח ברישום הפיקטיבי, ויורדים לנכסים הללו וגובים מהם את החוב כדת וכדין.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן ס).

בשיעור הובא מעשה שהגיע לפני בתי הדין: אישה באה לגבות את חוב כתובתה בסך 180,000 ש"ח מבעלה לשעבר. הבעל טען בבית הדין כי הוא עני מרוד ואין לו שקל אחד לפרוע. הראתה האישה לבית הדין כי הבעל נוהג ומפעיל מדי יום משאית מסחרית גדולה בשווי מאות אלפי שקלים. כשהנפיק הבעל מסמך משרדי רשמי ("משרד הרישוי"), התברר כי המשאית רשומה על שם סבתא קשישה המתגוררת בבית אבות והיא כבת 117 שנים. הבעל טען בלהט: "המכונית שייכת לסבתא שלי, והיא רק הרשתה לי לנסוע בה!" בית הדין דחה את הטענה מכל וכל ופסק: כאשר המציאות העובדתית והאומדנא דמוכח מראים שהרישום הרשמי הינו מופרך ונעשה כולו בדרך של הערמה והברחת נכסים, אין בית הדין הולך אחר הרישום הפיקטיבי אלא אחר המוחזקות והשליטה המציאותית. לפיכך, המשאית מעוקלת ונמכרת לפירעון הכתובה (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן צ"ט).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

64. זיוף מד אוץ (קילומטראז') ברכב יד שנייה – האם המקח מבוטל?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מוכר רכב יד שנייה שזייף את מד האוץ (הקילומטראז') של הרכב והציג מצג שווא כאילו הרכב נסע מספר קילומטרים נמוך ממה שנסע בפועל – עבר על איסור אונאה וגזל.

הלכתית, המקח נחשב "מקח טעות" והקונה זכאי לבטל את העסקה לחלוטין ולקבל את כל כספו בחזרה.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן רל"ב).

בשיעור הובא מקרה מעשי מאדם שרכש מכונית משומשת בעיר אשדוד. בלוח המכוונים של הרכב היה רשום מד אוץ של 200,000 קילומטר בלבד. כעבור זמן קצר הכניס הקונה את הרכב לבדיקת אצל מומחה מוסמך, והמומחה קבע בבירור על פי שחיקת המנוע והמכלולים שהרכב נסע למעלה מ-400,000 קילומטרים, ומד האוץ זויף ושונה לפני המכירה. המוכר טען בבית הדין: "הרי חתמת על החוזה שראית את הרכב בלוח המכוונים ואשרת אותו!" פסק בית הדין: זיוף מד אוץ אינו סתם הפחתת ערך אלא הטעיה ומום מוכח בגוף המקח. כיוון שרובי בני אדם מקפידים מאוד על מספר הקילומטרים שגמעה המכונית, הרי זה "מקח טעות" גמור, והקונה רשאי להחזיר את המכונית ולקבל את מלוא דמיה (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן רל"ב).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

65. השכרת דירה שכורה לשבתות (סאבלט) בניגוד לחוזה – למי שייכים הרווחים?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אדם השוכר דירת מגורים בשכר חודשי קצוב, והלך והשכיר את הדירה לאחרים בסופי שבוע ("סאבלט") בסכומי עתק, כאשר בחוזה השכירות המקורי נאסר עליו מפורשות להשכיר את הדירה לאחרים בשכר – הרווחים הללו שייכים לבעל הדירה המקורי, כחלק מהכלל ההלכתי "אין השוכר רשאי להשכיר" ודין "המשתכר בנכסי חברו".

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שס"ג).

בשיעור הובאה דוגמה מעשית מאזור העיר העתיקה בירושלים ומ שכונת רוממה: משפחה שכרה דירה בסכום של 4,000 ש"ח לחודש. בחוזה השכירות נכתב מפורשות שהדירה מיועדת למגורי השוכרים בלבד ואין להשכירה לאחרים. השוכרים נהגו לנסוע מדי שבת, והשכירו את הדירה לאורחים ולחסידים בסכום של 4,000 ש"ח לשבת אחת בלבד. נמצא שבכל חודש הרוויחו השוכרים עשרות אלפי שקלים מנכסי בעל הבית. בית הדין ניתח את הדין: כיוון שבעל הבית התנה מפורשות שאין להשכיר את נכסיו לאחרים בשכר, אין השוכר יכול להרוויח בגוף הנכס שאינו שלו. הרווחים שהופקו מהשכרת הדירה שלא כדין שייכים לבעל הבית המקורי, כיוון שנעשו בגוף חצרו העומדת להשכרה (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן רי"ו).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

66. אורחים נוספים שהצטרפו לצימר מושכר וישנו על הרצפה – האם בעל המקום יכול לדרוש תשלום?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

קבוצה ששכרה יחידת נופש או צימר לפי תמחור קבוע למספר נפשות קצוב, ובמהלך השהות הצטרפו אליהם חברים נוספים שישנו על הרצפה מבלי להשתמש במיטות נוספות – ההלכה מבחינה בין שני מצבים:

- **אם האורחים הנוספים שילמו מעות לקבוצה הראשונה:** חובה להעביר את המעות לבעל הצימר, מפני שאין השוכר רשאי להשתכר בנכסי חברו.
- **אם האורחים הנוספים לא שילמו מעות והגיעו בחינם:** כיוון שהדירה מושכרת כולה לקבוצה הראשונה, והאורחים הנוספים לא השתמשו במיטות ולא גרמו שום הפסד לבעל המקום (והמים והחשמל נמדדים במונים מדוייקים) – בדיעבד אין בעל המקום יכול לתבוע תשלום נוסף על המגורים על הרצפה, מפני שזהו "זה נהנה וזה לא חסר". אמנם, לכתחילה חובה לקבל את רשות בעל הבית מראש (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שס"ג).

בשיעור הובאה דוגמה לבחורי ישיבה ששכרו דירת נופש לשמינית. בחוזה סוכם על חמישה בחורים. בלילה הגיעו חמישה בחורים נוספים וישנו על השטיח ברצפה. בעל הצימר תבע תשלום כפול. הובהר בשיעור: אם הבחורים החדשים לא שילמו דבר ולא נגרם שום קלקול או הפסד למיטות ולרכוש – בדיעבד פטורים מתוספת תשלום, אך לכתחילה ראוי להתנות זאת מראש.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

67. טבילה במקווה שנעשה ממים גזולים – הלכות שינוי מעשה ושינוי שם

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אדם שגזל מים מצינור עירוני או מבריכה פרטית, והזרימם לתוך מקווה טהרה והפכם למי מקווה – המים עברו "שינוי מעשה" ו"שינוי שם" (שהרי קודם נקראו "מים שאובים / מאיצינור" וכעת נקראים "מי מקווה").

מן הדין המים קנויים לגזלן, והגזלן חייב לשלם את דמיהם בלבד.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שס"א).

כאשר מגיע אדם שני וטובל במקווה זה – הטבילה עולה לו לטהרה לחלוטין, ואין הטובל השני נחשב כמי שטבל במים גזולים, מפני שהמים כבר נקנו לגזלן הראשון בשינוי מעשה. הטובל השני אינו חייב לשלם לעירייה או לבעלי המים המקוריים, אלא אם כן נדרש דמי בלנית ומקווה כמקובל (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שס"ג).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

68. עבודה כפקח תנועה ורישום דוחות חניה – האם מותר לעבוד בזה לפי ההלכה?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מותר מן הדין לעבוד כפקח תנועה ברשות המקומית ולרשום דוחות קנס לנהגים החונים בניגוד לחוק, ואין בזה משום איסור "מוסר" או גזל.

עבודה זו נחשבת כחלק מתיקון ויישוב העולם ושמירת סדר רשות הרבים, המבוססת על תוקפן של תקנות הציבור ודינא דמלכותא.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שפ"ח) שכל תקנה שהתקינו בני העיר לטובת הציבור ולשמירת רשות הרבים, יש לה תוקף גמור. כאשר נהג מחנה את רכבו במקום אסור – כגון חסימת נתיב תחבורה, חניה במעבר חצייה, חסימת רכב חירום או תפיסת חניית נכים – הוא גורם נזק ועיכוב לרבים.

בשיעור הובהר כי חוקי התנועה והאכיפה נועדו למנוע מפגעים וסכנת נפשות ברשות הרבים. הפקח הפועל מטעם העירייה אינו פועל מתוך קפדנות אישית, אלא כשליח הציבור לאכוף את הסדר המוסכם. לפיכך, השכר שהוא מקבל עבור עבודתו מותר, והקנס המוטל על הנהג שעבר על התקנות גובק כדין (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שפ"ח).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

69. היורד לתוך שדה חברו שלא ברשות ונטעה – מה חייב בעל השדה לשלם לנוטע?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אדם שנכנס לחצר או לשדה של חברו שלא ברשות, ונטע שם אילנות או בנה שם מבנה מבלי לקבל את הסכמת הבעלים – ההלכה מבחינה בזה בבירור בין שדה העשויה ליטע לבין שדה שאינה עשויה ליטע:

- **שדה העשויה ליטע:** אם מדובר בשדה המיועדת לנטיעות ולחקלאות, בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שע"ה). הבעלים אינו יכול לומר לנוטע "קח את אילנותיך ולך", מפני שהשביח את נכסיו בדרך המקובלת.
- **שדה שאינה עשויה ליטע:** אם השדה אינה מיועדת לנטיעה (כגון חצר בית המיועדת לתשמיש אחר), בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שע"ה). יתרה מזו, בעל השדה רשאי לומר לנוטע: "קח עציך ואבניך ולך", ואינו חייב לשלם לו דבר.

בשיעור הובאה דוגמה לאדם שנסע לחוץ לארץ לתקופה ממושכת, ובא שכנו ובנה בתוך חצרו מחסן או נטע גינה נויית. ככשב הבעלים ותבע להחזיר את המצב לקדמותו, פסק בית הדין שאם החצר לא יועדה לכך – הרשות ביד בעל החצר להדריך את השכן לפנות את הנטיעות והמבנה מבלי לשלם לו על טרחתו.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

70. יאוש בחוב – האם מלווה שהתייאש מלקבל את חובו מוחל על החוב?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מלווה שהלווה מעות לחברו, ולאחר זמן ירד הלווה מנכסיו והמלווה אמר בייאוש: "כבר לא אראה ממנו שקל אחד", ואף הסיח דעתו מן החוב – אין יאוש זה מוחל על החוב ואינו מפקיע את שעבוד הגוף של הלווה.

אם כעבור שנים התעשר הלווה או נפלה לו ירושה, חייב לפרוע את החוב במלואו.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן קס"ג).

מקור הדין מיוסד על ההבדל שבין חפץ בעין לאשראי וחוב: באבידה או בגזלה, החפץ נמצא בעולם והיאוש מפקיע את בעלות הממונית של הבעלים מן החפץ. אך בחוב, המעות כבר הוצאו על ידי הלווה, ומה שנותר ביד המלווה הוא שעבוד משפטי ואישי על גופו ונכסיו של הלווה. שעבוד זה אינו נפלט בגלל מחשבת יאוש של המלווה, אלא אם כן מחל לו בפירוש בדברים (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן קס"ג).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

71. איסור "לא תחמוד" במתנות וקניות קטנות – ממתקים וצעצועים

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

איסור התורה "לא תחמוד" (שמות כ', י"ד) חל כאשר אדם מציק לחברו ומפציר בו שוב ושוב למכור או לתת לו חפץ מסוים שאין החבר חפץ למכרו, עד שהחבר ניאות ומוכר לו מתוך חוסר נעימות ודחק.

בפוסקים נדונה השאלה האם איסור זה חל גם בדברים קטנים ופעוטי ערך, כגון ממתק, צעצוע קטן או עט:

- מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל נקט שאיסור "לא תחמוד" חל מן התורה על כל חפץ שיש לו ערך כלשהו (אפילו שווה פרוטה), ולפיכך אסור להפציר בילד או במבוגר למכור או לתת ממתק או חפץ קטן שברשותו.
- מרן הגרח"פ שיינברג זצ"ל סבר שבממתקים ודברים קטנים שאין בני אדם הקפדנים עליהם כל כך, אם הפציר ונתן לו מחיר מלא – אין בזה איסור גזל גמור, אך מכל מקום ראוי לכל בר דעת להתרחק מהפצרות המביאות את הזולת ליתן חפציו שלא ברצון שלם (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שס"ט).

בשיעור הובא מעשה בילדים בבית המדרש שהפצירו בחברם למכור להם ממתק מיוחד שהביא עמו. הילד סירב בתחילה, אך לאחר לחץ חברתי ממושך הסכים לקחת מטבע ולתת את הממתק. הובהר כי הפצרה כזו פוגעת ברצון החופשי של הבעלים, וראוי לחנך את הילדים שלא להפציר בחבריהם למכור חפצים האישיים.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

72. קוסמטיקאית או בעל מקצוע שהזיק תוך כדי טיפול – דין אומן שהקדיח תבשילו

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

בעל מקצוע (כגון קוסמטיקאית, ספר, טכנאי או נגר) שקיבל חפץ או גוף של אדם לטפל בו בשכר, ותוך כדי המלאכה גרם נזק (כגון קוסמטיקאית שגרמה לכוויות או פגיעה בעור בעת טיפול פנים, או נגר ששבר כלי) – חייב לשלם את כל דמי הנזק והריפוי, ואינו יכול לפטור עצמו בטענת "אונס".

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן ש"ו).

ההלכה רואה באומן בשכר כ"שומר שכר", וכל קלקול שנעשה תוך כדי אומנותו נחשב כפשיעה ונזק בידיים. בשיעור הובא מקרה שהגיע לבית הדין על אישה שפנתה לטיפול קוסמטי פנים ("איפור קבוע") והקוסמטיקאית השתמשה במחט באופן שגוי וגרמה לכתמים ולצלקות. פסק בית הדין: כיוון שבעלת המקצוע ניגשה למלאכה בשכר, מוטלת עליה האחריות המלאה לנזקי אומנותה, ועליה לשאת בהוצאות הריפוי והסרת הנזק במלואן (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן ש"ו).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

73. עשיית דין עצמית ("עביד אינש דינא לנפשיה") – מתי מותר למנוע הפסד ממוני בכוח?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אדם הרואה שחברו בא לגזול ממנו, להזיק את חצרו או לקחת את ממונו שלא כדין, והממון עומד לאבד – מותר לו לעשות דין לעצמו ולמנוע את הנזק והגזל מיד, אפילו תוך שימוש בכוח סביר, מבלי להמתין לפנייה לבית הדין.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן ד).

התנאים להתר עשיית דין לעצמו:

- **מקום פסידא:** שהמתנה לפנייה לבית הדין תגרום להפסד ניכר שלא ניתן יהיה להשיבו מאוחר יותר.
- **בבירור כהלכה:** שהמוחה בטוח לחלוטין שהדין עמו ואין לו ספק בדבר.
- **שימוש בכוח מידתי:** שלא יזיק לזולת יותר ממה שנדרש כדי למנוע את הגזל או הנזק.

בשיעור הובאה דוגמה לאדם שהניח חביות גדולות בפתח חצר חברו וחסם את יציאת מכוניתו. כיוון שבעל החצר היה חייב לצאת לעבודתו וכל עיכוב נחשב "מקום פסידא", הובא בשיעורי הרב שמותר לבעל החצר לגלגל את החביות ולפנות את הדרך, ואם נשברו החביות תוך כדי פינוין כדרכו – פטור מכל תשלום (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן תי"ב).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

74. חובת השבת גזלה כשהנגזל עבר לגור במדינה אחרת – מי חייב לטרוח ולהגיע?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אדם שגזל מחברו חפץ או ממון, ואחר כך הודה בגזלה וביקש להשיבה, אלא שהנגזל העתיק את מגוריו לעיר אחרת או למדינה מרוחקת – אין הגזלן חייב לרדוף אחר הנגזל למרחקים, אלא יודיעו שהגזלה שמורה עבורו, והנגזל הוא שצריך לבוא וליטול את שלו.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שס"ז).

מקור הדין מיוסד על תקנת חז"ל הידועה כ"תקנת השבים", שנועדה להקל על החוטא המבקש לשוב בתשובה, שלא להטיל עליו הוצאות וטרחאות מופרזות בדרכים. בשיעור הובאה מחלוקת הפוסקים בביאור דין זה:

- **שיטת הרשב"א וערוך השולחן:** הפטור לרדוף אחר הנגזל הינו תקנת חכמים מיוחדת ("תקנת השבים") כדי שלא לנעול דלת בפני השבים.
- **שיטת הש"ך והנתיבות המשפט (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שס"ז):** הש"ך מחדש שזהו עיקר הדין מן התורה: ברגע שהגזלן הודה והעמיד את הגזלה ברשות הנגזל, יצא מידי גזלן, ומשם ואילך מוטלת החובה על הנגזל לבוא וליטול את ממונו. יתרה מזו, אפילו אם דווקא הגזלן הוא זה שעזב את הארץ, משהודה והודיע לנגזל שהחפץ שמור עבורו, אין הגזלן חייב לשלוח את החפץ אל הנגזל, אלא הנגזל מגיע אל מקום החפץ ונוטלו (סמ"ע ונתיבות המשפט שם).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

75. הסכם דרקוני בין מורה לתלמיד – התחייבות להעביר מחצית מההכנסות לכל החיים

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

התחייבות מופרזת שבה מתחייב תלמיד להעביר למורו אחוזים גבוהים מכל הכנסותיו העתידיות למשך עשרות שנים, נחשבת בדיני ממונות כ"הסכם שטות" ו"אסמכתא", והיא בטלה ומבוטלת מעיקרה מפני שחסרה בה גמירות דעת אמיתית.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן ר"ז).

בשיעור הובא מעשה שהגיע לדיון בבית הדין: מוהל וותיק בארצות הברית לימד תלמיד את אומנות המילה, והתנה עמו תנאי חריג – שכל שכר שיקבל התלמיד מביצוע בריתות מילה מיום זה ועד מאה ועשרים שנה, יחלוק עמו מחצה על מחצה (50%). כעבור השנים הצליח התלמיד מאוד והשתכר ממון רב, והמורה תבעו לבית הדין לקבל את מחצית שכר כל הבריתות. בית הדין פטר את התלמיד לחלוטין מלהמשיך ולהעביר אחוזים אלו. נפסק כי התחייבות כה מופלגת וארוכת טווח אינה נחשבת כקניין או כהתחייבות מסחרית תקפה, אלא כגוזמה ודברי הבאי שאין אדם גומר בדעתו להתחייב בהם ברצינות, ועל כן אין לה תוקף בבית דין (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן ר"ז).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

76. חתימה מופרכת על חוזה או בנק – האם חתימה מחייבת גם כשתוכנה אינו הגיוני?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

חתימה של אדם על מסמך המכיל התחייבות מופרכת, הזויה או כזו שנוגדת לחלוטין את השכל הישר ומנהג בני אדם – אינה מחייבת בדיני ממונות, מפני שברור כשמש שלא הייתה כאן כוונה וגמירות דעת להתחייב בתוכן זה.

מרן הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל קבע יסוד הלכתי מובהק: "חתימה מופרכת שאינה הגיונית – אינה חתימה כלל".

משל למה הדבר דומה: אדם שחתם בבנק על טופסי פתיחת חשבון, ולמחרת טען פקיד הבנק: "חתמת כאן באותיות הקטנות שאתה נהפך לעבד עברי שלנו!". פשוט וברור לכל בר דעת שאין לחתימה זו שום תוקף משפטי או הלכתי, מפני שאין אדם מעלה על דעתו שחתימתו מתייחסת להתחייבות המופרכת מן הדעת.

המקור ההלכתי ליסוד זה בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן ע"ז), בנדון אדם שחתם למלווה חוזה שבו נכתב: "אני מתחייב שלא להחרים את המלווה בשום פנים ואופן". כשאותו מלווה בא לגבות ממנו חוב כפול שלא כדין, באים לבית הכנסת ומכריזים חרם כללי על כל מי שמחזיק גזלה בידו. המלווה אינו יכול להסתמך על חתימת הלווה ולטעון: "הרי חתמת שלא תחרים אותי!", מפני שאין אדם מסכים מראש שיגזלו ממנו ממון כפול, וחתימה כזו נחשבת כחסרת תוקף הלכתי (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן ע"ז).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

77. ספק שריטה ברכב: מה ההלכה כשאדם חושש שפגע ברכב חונה ואינו יודע אם נגרם נזק?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

כאשר אדם חלף ליד רכב (ברכיבה או בנהיגה), שמע צליל חבטה או הרגיש מגע קל, אך אינו יודע בוודאות אם פגע ברכב ואם נגרמה שריטה – מן הדין הוא פטור, כיוון שזהו ספק מזיק ("איני יודע אם גזלתיך").

הקודש פסק ברמ"א (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שס"ח) שאדם האומר "איני יודע אם גזלתיך" – פטור אף לצאת ידי שמיים, כיוון שלא ברור כלל שנעשה מעשה היזק. אם הרכב עודנו חונה במקום, מידת חסידות ויראת שמיים היא להעיף מבט ולבדוק אם נהיה רושם. אך אם הרכב כבר נסע מן המקום ואין דרך מאמץ סבירה לאתר את הבעלים – פטור מלחזור ולחפשו. הפוסקים הורו במקרה כזה להפריש מעות ולעשות בהם צורכי רבים (כגון תרומת ספרים לבית המדרש).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

78. ירידת ערך ברכב ישן: האם חייבים לשלם על שריטה קלה ברכב משומש מאוד?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אם מדובר ברכב ישן מאוד שכולו שרוט ובלוי, והשריטה החדשה אינה מורידה כלל את מחירו בשוק ואין דרך בני אדם לתקן שריטה כזו ברכב כזה – המזיק פטור מתשלומין.

חובת תשלומין בדיני נזיקין נקבעת לפי שומת ירידת ערך החפץ בשוק (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שפ"ז). כשהנזק אינו מפחית את דמי המקח של הרכב (כגון רכב ישן שעומד לנסיעה בלבד ואין שריטה זו מעלה או מורדת בערכו), אין כאן חיוב ממון. אמנם, אם הרכב עומד למכירה והשריטה מפחיתה ממחירו – חייב לשלם את שיעור ירידת הערך.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

79. רכב של אדם אלים או סוחט: האם חייב להשאיר פתק עם פרטים כשחשש שידרשו ממנו סכומים מופרזים?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אם מדובר באזור או באדם שיש יסוד סביר לחשוש שאם יודיעו לו על ספק שריטה קלה – הוא ינצל זאת כדי לסחוט את הפוגע ולדרוש תיקון של כל הרכב או סכומים מופרזים שלא כדין – אין להתוודע אליו ואין להשאיר פרטים.

מרן הט"ז (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שס"ק) חידש שאם יש חשש שהניזק הינו אדם פורק עול או אלים שישתמש בהודאה זו כדי להוציא ממון שלא כדין בערכאות או באיומים, פטור המזיק מלהעמיד עצמו בסכנה זו ולא יתעסק עמו. במקרה כזה, יחשב המזיק בדינו בדין שבינו לבין קונו, ואם אכן ברור שהזיק – יפריש את סכום הנזק האמיתי בלבד לצורכי רבים.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

80. יסוד איסור מזיק: האם להזיק חבר זה איסור גזל או מדין "ואהבת לרעך כמוך"?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

המזיק את ממון חברו בידיים עובר על איסור גזל מדאורייתא. הדין של "ואהבת לרעך כמוך" או השבת אבידה מוזכר בפוסקים רק לגבי נזקים עקיפים (גרמה).

בסוגיה זו (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שע"ח) הובא בשיעורי הרב: כשם שאסור לגזול ולגנוב, כך אסור להזיק. אדם השולח יד ומזיק נכסי חברו בידיים, איסורו נובע ישירות מאיסור גזל. הלימוד מפסוק "ואהבת לרעך כמוך" נצרך בחז"ל רק למקרים של מזיק בגרמה, שבהם אין מעשה היזק ישיר בידיים אך מוטלת על האדם חובה למנוע הפסד מחברו.

ההבחנה בין נזק ישיר לנזק עקיף משפיעה גם על החיוב: מזיק בידיים חייב בתשלום בבית דין, ואילו מזיק בגרמה פטור בדרך כלל מדיני אדם (ראו בשאלה על מזיק בגרמה). לכן אין להסתפק בבקשת סליחה בלבד כשנגרם נזק ישיר, אלא יש לשלם את הנזק ולפייס את הניזק.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

81. מזיק בגרמה: האם יש חובת תשלומין, והאם מועילה תפיסה?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מזיק בגרמה פטור מדיני אדם וחייב לצאת ידי שמיים. לדעת המאירי תפיסה מועילה והוא נחשב פסול לעדות אם אינו משלם; אך לדעת רש"י אין עליו חיוב ממון כלל אלא עונש בידי שמיים.

בסוגיית בבא קמא (נ ע"א) וגיטין (נג ע"א) נחלקו הראשונים:

- **שיטת המאירי:** מזיק בגרמה חייב בתשלומין מן הדין לצאת ידי שמיים, ואם אינו משלם הרי הוא פסול לעדות דרבנן כגזלן. לפיכך, אם תפס הניזק מנכסי המזיק – אין מוציאים מידו.
- **שיטת רש"י:** מזיק בגרמה פטור מתשלומין ממוניים כליל, ואף אם תפס הניזק מוציאים מידו. החיוב בידי שמיים אינו חוב ממוני אלא חובת תשובה על הפורענות שהביא. (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן כ"ח).

גרמה היא נזק שנגרם בעקיפין: המזיק לא פגע בחפץ בעצמו, אלא יצר מצב שבו הוא ניזק. "תפיסה" היא מקרה שבו הניזק לקח לעצמו מנכסי המזיק לפני שבא לבית דין. לדעת המאירי תפיסה כזו מועילה, ולדעת רש"י לא. גם לדעת רש"י, שאין חיוב ממון, נשארת חובת תשובה ופיוס כלפי הניזק.

לעמוד השאלה באתר ↑ חזרה לתוכן העניינים

82. "קרע כסותי": האם חייב לשלם כשהבעלים אמר לו להזיק, ומה לגבי איסור "בל תשחית"?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

האומר לחברו "קרע כסותי" או "שבר כלי" – המזיק פטור מלהחזיר את דמי הנזק מפני שבעל החפץ מחל על ממונו.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שפ"א) שכל היזק שנעשה ברשות מפורשת של הבעלים פטור מתשלומין, מפני שהבעלים אפקירא לממונם. לגבי איסור "בל תשחית" – בדיני ממונות אינו חייב לשלם לבעלים, אך לכתחילה אסור לאדם להשחית חפץ בעל ערך ללא צורך.

הפטור תלוי בכך שהבעלים אמר זאת בפירוש ובדעת צלולה. כשיש ספק אם הדברים נאמרו ברצינות, למשל בדרך הלצה או בשעת כעס, יש לבחון את הנסיבות לפני שמסתמכים על הפטור. כמו כן, ההיתר לגבי תשלום אינו הופך את ההשחתה לרצויה: מי שביקש ממך לקרוע את בגדו לא נתן לך רשות להשחית ללא צורך.

לעמוד השאלה באתר ↑ חזרה לתוכן העניינים

83. היזק לתמונה משפחתית או חפץ סנטימנטלי: כמה חייבים לשלם על נזק לחפץ שאין לו מחיר בשוק?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

בדיני ממונות בבית דין, מזיק חייב לשלם רק לפי הערך המסחרי של החפץ בשוק. חפץ שאין לו שום ערך כספי בשוק (כגון תמונה משפחתית ישנה) – המזיק פטור מלשלם בבית דין על ערכו הרגשי.

חידש הנתיבות המשפט (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שפ) שמזיק דבר שאין לו שווי כספי נמכר בשוק – פטור מתשלומין בדיני אדם, מפני שאין בית דין שמים "ערך ללב". אמנם, אם החפץ כולל נייר, מסגרת או בד בעלי ערך מועט – חייב לשלם את דמי החומר הגלמי בלבד, ולצאת ידי שמיים לפייס את חברו.

בפועל, כשהחפץ בעל ערך רגשי בלבד ואין לו שווי בשוק, בית הדין נוהג לעיתים להציע פשרה. גם אם אין חיוב ממון מלא, יש חובה מוסרית לפייס את הניזק ולפצות אותו לפי הנסיבות, ולכן כדאי לפנות לבית דין שיכריע במקרה הפרטי.

לעמוד השאלה באתר ↑ חזרה לתוכן העניינים

84. הזיק בהמה שנמצאה טריפה או חפץ פגום: מה מבלט חובת התשלום?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אדם שהזיק בהמה או חפץ, ולאחר מכן התברר שהבהמה הייתה טריפה שאינה שווה ממון בשוק – המזיק פטור מלשלם דמי בהמה שלמה, ומשלם רק את שוויה כטריפה.

מבואר בנתיבות המשפט (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן ר"ז) שהחוב הממוני נקבע לפי המצב העובדתי של החפץ בעת הנזק. כיוון שאילו הייתה נשחטת כדת הייתה מתבררת שטריפה היא ואינה שווה כבהמה בריאה, אינו משלם אלא כפי שוויה האמיתי באותה שעה.

טריפה היא בהמה שיש בה פגם מסוים שבגללו אינה כשרה לאכילה. הדין לגבי התשלום הוא שהמזיק משלם לפי שווי החפץ במצבו האמיתי בשעת הנזק, ולא לפי שוויו אילו היה שלם. משמעות הדבר שאם הבהמה כבר הייתה פגומה ואינה שווה בשוק כבריאה, אין לחייב את המזיק בתשלום מלא.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

85. דין "יאוש שלא מדעת" באבידה וגזלה: מתי חפץ שייך למוצאו?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

חפץ שאבד מבעליו והבעלים עדיין אינו יודע שאבד, אף על פי שאילו היה יודע היה מתייאש – אין זה נחשב יאוש ("יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש"), והמוצא חייב להחזיר.

סוגיה חמורה זו מפורשת בגמרא (מסכת בבא מציעא, דף כ"א עמוד א') ובשולחן ערוך (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן רכ"ב). לפיכך, המוצא חפץ קודם שידעו הבעלים, חייב להחזירו ואינו קונהו ביאוש.

דוגמה: אדם הולך ברחוב ונופל ממנו ארנק בלי שירגיש. כל עוד הבעלים לא שם לב שהארנק אבד, אין כאן יאוש, ומי שמצא חייב להחזיר. אם הבעלים כבר גילה את האבידה והתייאש בפועל, זה דין אחר שנקרא יאוש מדעת, והוא תלוי בנסיבות ובדיני אבידה נוספים (כגון סימנים), ולכן במקרה כזה יש לשאול רב.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

86. ראו עדים שנכנס לבית חברו ונטל כלים: האם נאמן לטעון "קניתי ממנו"?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אדם שנכנס לבית חברו שלא בפני בעל הבית, וראו עדים שהוציא משם כלים, והוא טוען "קניתי אותם ממך" – אינו נאמן, וחייב להחזיר את הכלים.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שס"ג).

העדים ראו את עצם הנטילה מבית חברו, ולכן הנוטל הוא שצריך להביא ראיה לטענתו. אין די בטענה בעלמא "קניתי", ועליו להוכיח זאת בעדים, בשטר מכר או בראיה אחרת. כל עוד לא הביא ראיה, יש להחזיר את הכלים לבעלים.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

87. האם קרקע נגזלת? דין גזל אדמות ומקרקעין בארץ ישראל

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

מן הדין "אין קרקע נגזלת" – הקרקע עומדת תמיד ברשות בעליה הראשונים, ואין הגזלן קונה אותה בשום אופן.

מבואר בגמרא (מסכת סוכה, דף ל"א עמוד א') ובשולחן ערוך (סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שע"א). לפיכך, קניית אדמות ובתים בארץ ישראל תקפה על פי דיני ממונות, והקרקע שייכת לבעליה החוקיים שבידם הראיות והחזקה.

משמעות הכלל היא שגם אם הקרקע נמכרה פעמים רבות, הבעלים המקורי אינו מפסיד אותה, והקונה מהגזלן אינו זוכה בה. כל זה בלי לגרוע מדיני חזקה (כשאדם מחזיק בקרקע זמן ממושך בלי שמערערים עליו) ומחובת הגזלן לשלם על נזקים ועל פירות. במקרה מעשי של מקרקעין כדאי לברר ברישום ובחזקה, ולפנות לבית דין.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

88. נזקי בהמה: מה ההבדל בין שור תם לשור מועד?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

בהמה שלא הוחזקה להזיק (שור תם) שנגחה – משלם בעליה חצי נזק ומגופו. בהמה שהועדה 3 פעמים להזיק (שור מועד) – משלם בעליה נזק שלם מן היפה שבנכסיו.

מקור הדין בתורה (שמות כ"א, כ"ח-ל"ו) ובסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שצ"א).

הגדרת "תם" ו"מועד" תלויה בכך שהבהמה כבר הועדה: בהמה שנגחה פחות משלוש פעמים נחשבת תם, ולאחר שלוש פעמים היא מועדת. בתם משלמים מגוף הבהמה בלבד, כלומר אם שווייה קטן מחצי הנזק, הניזק אינו גובה את ההפרש. במועד גובים מן הנכסים הטובים של הבעלים.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

89. נזקי תרנגולים: מה הדין אם תרנגול שבר כלים ברגליו או בהתזת צרורות?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

תרנגול שהלך והזיק ברגליו באופן ישיר – חייב נזק שלם. אך אם התיז צרורות (אבנים/חצץ) מנפנוף כנפיו ושבר כלים – משלם חצי נזק.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן שצ"ו).

ההבדל בין שתי הצורות הוא שהליכה ברגל היא נזק ישיר, ואילו התזת צרורות היא נזק שנגרם מכוחה של הבהמה אחרי שהלכה. לכן חיוב צרורות מוגדר כחצי נזק. לפרטים נוספים ראו בשאלות על דיני צרורות לעיל.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

90. חובת מחילה: האם הנפגע חייב למחול כשמבקשים ממנו סליחה?

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אסור לנפגע להיות אכזר ולא למחול. כשהפוגע בא ומבקש מחילה בכנות, מצווה על הנפגע למחול בלב חפץ.

בסוגיה זו (הקשורה לאורח חיים סימן תר"ו).

חובת המחילה נוגעת בעיקר לפגיעה בכבוד ובנפש. חוב ממון אינו נמחל מעצמו עם הסליחה: כל עוד לא שולם הממון או נמחל במפורש, הוא נשאר חוב. כמו כן, מי שמבקש סליחה צריך לעשות זאת בכנות ובפנים, ולתקן את מה שניתן לתקן.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

91. תביעת דמי בושת וצער על העלבה ברבים

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

אדם המבייש את חברו בגופו או בדברים חייב בפיוס, ובבית דין שמים זאת לפי דרגת המבייש והמתבייש.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן ת"כ).

חמשת הדברים שחובל חייב בהם הם נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת. בושת נקבעת לפי מעמדם של המבייש והמתבייש. בושת בדברים בלבד, בלי פגיעה בגוף, אינה מתחייבת בדרך כלל בתשלום בבית דין, אלא בפיוס ובבקשת סליחה, כפי שהוזכר בתשובה.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

92. התחייבות בתנאי או קנס על הפרת חוזה: דין אסמכתא

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

התחייבות או קנס שנדרש אדם לשלם אם לא יעמוד בתנאי מסוים ("אם לא אבוא – אתן קנס"), נחשבת ל"אסמכתא" ואינה גובה בבית דין, אלא אם כן נעשתה בקניין בבית דין חשוב.

בסוגיה זו (הקשורה לחושן משפט סימן ר"ז).

טעם הדין הוא שהמתחייב בתנאי כזה סומך שהתנאי לא יתקיים, ולכן אינו גומר בלבו להתחייב, ואין התחייבותו תקפה. לכן כשמנסחים הסכם שיש בו קנס או תנאי כזה, חשוב להתייעץ מראש עם בית דין כדי שהניסוח וצורת הקניין יתאימו לדין.

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

93. כתובה שנכתבה על קלף שנלקח ללא תשלום מיידי — חופה בלחץ זמן

מתוך שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א

כאשר התברר ברגע האחרון לפני החופה שאין כתובה זמינה, ומישהו מיהר לחנות תשמישי קדושה, לקח קלף מבלי לשלם במקום, ורק למחרת שולם החוב למוכר — האם הכתובה כשרה, או שמא כיוון שנכתבה על נייר שלא שולם בשעת הקידושין הרי היא כתובה בגזל?

אם מדובר בחנות המורגלת למכור בהקפה או אם הושאר פיקדון/הודעה למוכר, והתשלום נעשה למחרת כמתוכנן – הכתובה כשרה לחלוטין והמקח תקף למפרע. אמנם, אם הנייר נלקח ממש בלא ידיעת המוכר ושלא בהקפה, יש בזה מכשול חמור של כתיבת שטר על חפץ גזול.

הרב סיפר על דרמה שהתרחשה באולם שמחות: מסדר הקידושין עמד מוכן, החתן והכלה המתינו, ואז התברר כי שכחו להביא את שטר הכתובה. הרב מסדר הקידושין היה במבוכה רבה. רץ אחד הנוכחים לחנות סמוכה, לקח קלף מן החנות כשלא היה שם מי שיגבה מעות, ועל קלף זה נכתבו תנאי הקידושין והחופה התקיימה בזמנה. למחרת בבוקר ניגשו לחנות ושילמו את דמי הקלף. הרב ניתח את הדין: אם הלוקח הניח כסף בקופה או שהיה זה מקום המוכר באשראי – נפסק בסימן שנ"ט ששילם שילם, והמקח קיים למפרע. אך אם נלקח ללא רשות כלל – הרי בשעת כתיבת הכתובה היה הנייר גזול בידו, ויש להיזהר מלהכניס חתן וכלה לספקות בשעת חופתם.

(סוגיה הקשורה לחושן משפט סימן שנ"ט).

לעמוד השאלה באתר **↑ חזרה לתוכן העניינים**

התשובות נערכו על פי שיעורי הרב אלחנן פרץ שליט"א ועל פי פסקים שקיבל מאת הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל ומגדולי הפוסקים, והן לעיון בלבד. אין לסמוך על האמור כאן להלכה למעשה, ובשאלה פרטית יש לפנות לרב או לבית הוראה.

הוראת המשפט

בית מדרש להכשרת דיינים ומורי הוראה

לימודי הלכה ברמה גבוהה ועיון ישיבתי מעמיק על פי גדולי הפוסקים, בראשות מורנו הרב אלחנן פרץ שליט"א, גאב"ד "חוקת משפט".

שימוש בדיני תורה בפועל ותעודת הסמכה בסיום המסלול · שיעור חושן משפט בכל יום שלישי בערב, שכונת רוממה, ירושלים

חפשו בגוגל: "בית הוראה הוראת המשפט"

להרשמה ולפרטים: horat-hamishpat.co.il · 02-62-60-680

סרקו את הקוד לאתר הוראת המשפט